

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра української мови та прикладної лінгвістики

**МОВНА ОСОБИСТІТЬ ОЛЕКСАНДРА КОЗИНЦЯ В СУЧАСНИХ
ЛІНГВІСТИЧНИХ ВИМІРАХ**

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «магістр»

студента II року навчання

галузі знань 03 «Гуманітарні науки»

спеціальності 035 «Філологія»,

спеціалізації 035.01 «Українська мова

та література», ОНП «Українська

філологія та західноєвропейська мова»

Ангеліни Олексіївни ОЛІЙНИК

Науковий керівник:

д.філол.н., професор кафедри української
мови та прикладної лінгвістики

Лідія ГНАТЮК

«Допущено до захисту»

протокол засідання кафедри

української мови та прикладної лінгвістики

№ 14 від «8» травня 2024 року

завідувач кафедри _____

к.філол.н., доц. **Сергій РІЗНИК**

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота магістра «Мовна особистість Олександра Козинця в сучасних лінгвістичних вимірах» присвячена мовній особистості сучасного українського письменника Олександра Козинця, яка раніше була поза увагою науковців. У праці досліджено вербально-семантичний, лінгвокогнітивний та мотиваційний рівні мовної особистості письменника шляхом аналізу збірок його коротких віршів, виданих упродовж 2019–2024 рр. Основними методами було обрано описовий та метод моделювання мовної особистості. За результатами роботи складено портрет мовної особистості письменника ХХІ століття в українських реаліях сьогодення.

Кваліфікаційна робота складається з чотирьох розділів: перший розділ присвячений теоретичним засадам дослідження мовної особистості на основі аналізу праць українських та закордонних лінгвістів; другий розділ репрезентує вербально-семантичний рівень мовної особистості митця, тобто висвітлює лексичні та граматичні особливості поезії, синонімію, антонімію у віршах, елементи мовної гри та засоби її творення; у третьому розділі описано лінгвокогнітивний рівень — основні концепти поезії Олександра Козинця та засоби їх вербалізації; четвертий розділ містить аналіз мотиваційного рівня мовної особистості письменника: у ньому подано інформацію про чинники, які вплинули на становлення мовної особистості письменника, згадано прецедентні тексти, алюзії, цитати, які використав автор. Кожен розділ підкріплений прикладами з семи збірок Олександра Козинця, які стали джерельною базою дослідження.

Ця праця — підґрунтя для подальших досліджень у галузі лінгвоперсонології, лінгвокультурології, стилістики, а викладені в ній теоретичні засади вивчення мовної особистості можуть стати матеріалом підручників та посібників зі згаданих дисциплін.

Ключові слова: мовна особистість, мовна картина світу, концептуальна картина світу, лінгвокреативність, концепт, мовна гра, короткі вірші.

SUMMARY

The master's thesis «The Linguistic Personality of Oleksandr Kozynets in Modern Linguistic Dimensions» is devoted to the linguistic personality of the modern Ukrainian writer Oleksandr Kozynets, which was previously overlooked by scientists. The work examines the verbal-semantic, linguistic-cognitive, and motivational levels of the writer's language personality by analyzing the author's collections of short poems published in 2019–2024. The descriptive method and the method of modeling the language personality were chosen as the main methods. Based on the results of the work, a portrait of the linguistic personality of the writer of the 21st century in the Ukrainian realities of today was compiled.

The thesis consists of four sections: the first is devoted to the theoretical foundations of linguistic personality research based on the analysis of the works of Ukrainian and foreign linguists; the second represents the verbal-semantic level of the linguistic personality of the artist — highlights the lexical and grammatical features of poetry, synonyms, antonyms in poems, elements of the language game and means of its creation; the third section describes the linguistic-cognitive level — the main concepts of Oleksandr Kozynets's poetry and the means of their verbalization; the fourth section contains an analysis of the motivational level of the writer's linguistic personality: it provides information about the factors that influenced the formation of the writer's linguistic personality, mentions precedent texts, allusions, quotes used by the author. Each section is supported by examples from seven books of Oleksandr Kozynets, which became the source base of the study.

This work is the basis for further research in the field of linguistic personology, linguistic cultural studies, and stylistics, and the theoretical principles of the study of linguistic personality outlined in it can become the material for textbooks and manuals in the mentioned disciplines.

Key words: linguistic personality, linguistic picture of the world, conceptual picture of the world, linguistic creativity, concept, language game, short poems.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
Розділ I. Теоретичні засади дослідження мовної особистості письменника	10
1.1. Зміст поняття «мовна особистість»	11
1.2. Типи мовних особистостей	14
1.3. Структура мовної особистості	16
1.4. Концептуальна і мовна картини світу як репрезентанти мовної особистості	17
1.5. Мовна особистість письменника як об'єкт лінгвістичного вивчення	20
Висновки до першого розділу	24
РОЗДІЛ II. Вербально-семантичний рівень мовної особистості Олександра Козинця	26
2.1. Синонімічне багатство мови письменника	26
2.2. Антоніми як відображення антитетичності мислення автора	30
2.3. Діалектизми як органічний компонент мовного світу Олександра Козинця	35
2.4. Мовна гра як вияв лінгвокреативності поета	37
2.5. Неологізми як вираження творчої манери Олександра Козинця	43
Висновки до другого розділу	45
РОЗДІЛ III. Лінгвокогнітивний рівень мовної особистості Олександра Козинця	47
3.1. Специфіка концептуальної картини світу (ККС) Олександра Козинця	47
3.2. Особливості вербалізації ключових концептів ККС поета	51
3.3. Метафора як спосіб вербалізації ККС	56
Висновки до третього розділу	60

РОЗДІЛ IV. Лінгвопрагматичний (мотиваційний) рівень мовної особистості Олександра Козинця	62
4.1. Чинники формування мовної особистості автора	63
4.2. Прецедентні тексти, алюзії й цитати як вияв мотиваційного рівня мовної особистості письменника	70
4.3. Еволюція мовної особистості письменника за 5 років творчої діяльності	72
Висновки до четвертого розділу	74
Загальні висновки	76
Література	79
Джерела ілюстративного матеріалу	85

ВСТУП

У сучасному світі, де мова — це не лише засіб комунікації, а й потужний інструмент культурної ідентифікації, особливу увагу дослідників привертає феномен мовної особистості. Вивчення мовної особистості, зокрема в контексті літературної творчості, дозволяє глибше зрозуміти не тільки мову та стиль письменника, а і його світогляд, культурні та історичні контексти, в яких він творить.

У колі зацікавлень українських мовознавців — мовні особистості і сучасних видатних постатей, і культурних діячів минулих століть. Зокрема Н.Карікова дослідила мовну особистість письменника й перекладача Бориса Антоненка-Давидовича, Н. Данилюк та О. Рогач — ученого, письменника, перекладача, поліглота Агатангела Кримського, Л. Мацько розкрила лінгвокультурологічний феномен мовної особистості Андрія Малишка, Л.Гнатюк у своїй монографії висвітлила мовний феномен Григорія Сковороди в контексті староукраїнської книжної традиції. Та не лише окремі постаті привертають увагу філологів. Наприклад, В. Шелудько присвятила дисертацію мовній особистості сучасного українського держслужбовця, а К. Глуховцева дослідила історико-культурний тезаурус мовної особистості сучасного студента, оцінивши загальний культурний розвиток молодого покоління [Глуховцева 2014].

Український письменник Олександр Козинець — автор 12 поетичних збірок та одного роману — непересічна постать у сучасній літературі. Його творчість відзначена багатьма літературними преміями, стипендією Президента України для молодих митців 2022–2023 рр. та грантом Президента на видання книжки. Крім літератури, у колі зацікавлень автора є також наука й музика. Дебютний роман Олександра Козинця «Картка Марії» став основою для праць із літературної ономастики, присвячених онімному простору художнього твору. Однак поетична творчість і мовна особистість

письменника досі залишалися поза увагою науковців. Цим і зумовлена **актуальність** нашої роботи.

Об'єктом цього дослідження є мовна особистість Олександра Козинця — письменника, науковця, логопеда, музиканта.

Предмет дослідження — визначальні особливості вербально-семантичного, лінгвокогнітивного та мотиваційного рівнів мовної особистості Олександра Козинця в контексті його поетичної творчості (на прикладі семи збірок: «PIN-код: зима», «Обвітрена весна», «Скибочки літа», «Тричі осінь», «Дороги світла», «Мамо, твій син — літак», «Стежки босоніж»).

Метою роботи є виявлення специфіки мовної особистості Олександра Козинця на вербально-семантичному, лінгвокогнітивному та мотиваційному рівнях шляхом аналізу його коротких віршів, що вийшли друком у 2019–2024 рр., а також чинників, які вплинули на формування світогляду й картини світу автора.

Реалізація мети передбачає виконання комплексу **завдань**:

1. Обґрунтувати теоретичні засади дослідження мовної особистості письменника на основі аналізу праць із лінгвоперсонології.
2. Опрацювати джерельну базу дослідження.
3. Виявити специфіку вербально-семантичного рівня мовної особистості Олександра Козинця.
4. З'ясувати структуру концептуальної картини світу письменника та особливості вербалізації ключових концептів лінгвокогнітивного рівня його мовної особистості.
5. Схарактеризувати чинники, які впливали на формування мовної особистості автора.

б. Визначити роль прецедентних текстів у становленні мотиваційного рівня мовної особистості поета.

Джерельною базою дослідження стали сім поетичних збірок Олександра Козинця, які були видані впродовж 2019–2024 рр. Це чотирикнижжя, об'єднане спільною назвою «Сезони днів» («PIN-код: зима», «Обвітрена весна», «Скибочки літа», «Тричі осінь»), поетичні календарі «Дороги світла» та «Стежки босоніж», а також збірка коротких віршів «Мамо, твій син — літак». Загалом було проаналізовано 1337 віршів.

Робота над матеріалом зумовила застосування як загальнолінгвістичних, так і спеціальних **методів**. Основним було обрано метод моделювання мовної особистості, за допомогою якого було проаналізовано мовну особистість сучасного українського письменника Олександра Козинця на трьох рівнях: вербально-семантичному, лінгвокогнітивному та лінгвопрагматичному. Крім того, застосовано описовий метод.

Теоретичне значення роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних засад дослідження мовної особистості. У праці є розглянуто поняття мовної особистості в різних аспектах, а також наведено погляди авторитетних українських мовознавців на цей феномен.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані для подальших наукових розвідок у галузі лінгвоперсонології для поглибленого вивчення мовної особистості письменника. Матеріали кваліфікаційної роботи стануть у пригоді під час розроблення й викладання курсів зі стилістики, лінгвоперсонології та лінгвокультурології.

Наукова новизна. У межах цього дослідження було вперше комплексно проаналізовано мовну особистість Олександра Козинця в контексті його життя та творчості.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні теоретичні положення та частина практичних результатів роботи були виголошені на VII Всеукраїнських наукових читаннях «Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи» (Київ, 2023) та опубліковані в однойменному збірнику тез у співавторстві з Л. П. Гнатюк під назвою «Мовна особистість письменника в сучасних лінгвістичних вимірах (на матеріалі поетичних збірок Олександра Козинця)» (Київ, 2023). На VII Всеукраїнських наукових читаннях (Київ, 2024) було представлено доповідь «Національні маркери творчої особистості Олександра Козинця».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списків використаної літератури та джерел ілюстративного матеріалу. Загальний обсяг роботи — 85 сторінок.

Розділ І. Теоретичні засади дослідження мовної особистості письменника

1.1. Зміст поняття «мовна особистість»

Мовна особистість є об'єктом дослідження лінгвокультурології, психолінгвістики, прагмалінгвістики, соціолінгвістики й інших галузей мовознавства. Теоретичним засадам вивчення мовної особистості присвятили свої праці Й. Вайсгербер, В. фон Гумбольдт, О. Потебня, Ф. Бацевич, А. Загнітко, С. Єрмоленко, Л. Мацько, Л. Гнатюк та інші лінгвісти.

Уперше термін «мовна особистість» (далі — МО) ужив німецький мовознавець Й. Вайсгербер у праці «Рідна мова і формування духу» (1927 р.). Учений сприймав мову як єдність трьох понять: «як індивідуальний мовний організм, як рідну мову і як мовну здатність людства» [Мацько 2012, с. 8]. Згідно з висновками вченого, рідна мова — носій картини світу, саме через неї можна пізнати всі сфери життя народу. Німецький дослідник В. фон Гумбольдт був серед тих, хто ставив МО в центр світобудови. Він помітив: мова окреслює коло довкола людини, вийти за межі якого можна лише вивчивши іноземну мову, тобто перейшовши до іншого кола. Зовсім поза колом людина існувати не може, оскільки вона «істота суспільна» й потребує постійного перебування в соціумі, а отже, і в певному мовному середовищі.

В українському мовознавстві поняття мовної особистості набуло різних тлумачень. Цей термін зафіксований зокрема в «Короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів» (2001 р.) за редакцією С. Єрмоленко: «Мовна особистість — поєднання в особі мовця його мовної компетенції, прагнення до творчого самовираження, вільного, автоматичного здійснення різнобічної мовної діяльності» [Єрмоленко, Бирик, Тодор 2001, с. 93]. Тож того, хто володіє мовною компетенцією, творчо репрезентує себе через мову й вільно здійснює мовленнєву діяльність, можна ідентифікувати як мовну особистість.

Нині МО досліджують у межах двох напрямків — лінгводидактики та лінгвокультурології. У лінгводидактиці це поняття розглядають як сукупність мовленнєвих здібностей, у лінгвокультурології — як збірний культурно-історичний образ носія певної мови. МО відображає суспільне й соціальне середовище, особливості культури нації. МО можна вважати інтердисциплінарним терміном, «водночас це одне з ключових понять у галузі культури мови, лінгвостилістики, комунікативної лінгвістики» [Струганець 2012, с. 133].

За А. Загнітком, «мовна особистість — це сукупність усіх мовних здібностей і реалізацій особистості» [Загнітко 2017, с. 4]. А Ф. Бацевич у праці «Основи комунікативної лінгвістики» стверджує, що «мовна особистість — індивід, який володіє сукупністю здатностей і характеристик, які зумовлюють створення й сприйняття ним текстів, що вирізняються рівнем структурно-мовної складності та глибиною й точністю відображення дійсності» [Бацевич 2009, с. 212]. Оскільки носії мови — це ще й носії культури, а мовні знаки — знаки культури, то культурні цінності, вважає вчений, передаються через мову.

На думку Л. Мацько, «мовна особистість — узагальнений образ носія мовної свідомості, національної мовної картини світу, мовних знань, умінь і навичок, мовних здатностей і здібностей, мовної культури і смаку, мовних традицій і мовної моди» [Мацько 2006, с. 2–4]. МО — це не просто людина, яка володіє певною мовою як засобом спілкування. І водночас мова — не лише сукупність слів. Це ще й певні коди, через які можна пізнати як окремого індивіда, так і народ у цілому.

За визначенням Л. Струганець, «мовна особистість — мовець, який досконало знає мову, усвідомлено творчо володіє нею, сприймає мову в контексті національної культури як духовну серцевину її, користується мовою як органічним засобом самотворення, самоствердження і самовираження,

розвитку своїх інтелектуальних та емоційно-вольових можливостей та як засобом соціалізації особи в даному суспільстві» [Струганець 2000, с. 38]. Що більш розвинена мовна особистість, то більше творчих мовних можливостей вона має. Іноземну мову люди зазвичай вивчають передусім, щоб просто порозумітися з представниками інших країн та народів. Рідна мова ж не лише сприяє налагодженню контактів між мовцями. Це ще й носій глибинних сенсів, розкодувати які може той, хто формувався як мовна особистість у середовищі цієї мови.

Соціолінгвіст Є. Боринштейн розуміє МО як «особистість, охарактеризовану з боку впливу засвоєної нею мовної культури на її особистісні якості та соціально-культурну ефективність її діяльності як суб'єкта суспільних відносин» [Боринштейн 2004, с. 63–72]. Тобто особистісні якості людини протиставлені впливу мовної культури, в якій цю людину виховували і в якій вона формувалася як суб'єкт суспільних взаємин.

Становлення й розвиток МО відбувається під впливом таких чинників: рідної мови та знання інших мов; власної культури особистості, а також культури її епохи; періоду, у який живе особистість; місця народження й проживання людини, оточення, в якому вона формувалася як мовна особистість; освіти; різновиду діяльності; віку; характеру; статі; світогляду тощо. Основою української МО є українські національно-культурні традиції, мовна свідомість та самосвідомість людини, соціолінгвістичні, соціальні й психологічні особливості мовної спільноти, в якій вона перебуває, та національний характер цієї спільноти.

Проаналізувавши праці дослідників, присвячені МО, простежуємо такі основні погляди на цей феномен:

1. МО — носій мовної свідомості й національно-мовної картини світу.
2. МО — сукупність мовленнєвих здатностей індивіда.

3. Творче володіння мовою як засобом самоствердження, саморозвитку й соціалізації — одна з ключових рис МО.
4. На становлення МО впливає низка чинників, зокрема вивчені мови, світогляд, характер, оточення, сфери діяльності тощо.

У нашому дослідженні ми розумітимемо МО як індивіда з його мовними здібностями, зумовленими різними чинниками (соціальними, національно-культурними, історичними тощо) й вираженими в здатності цього індивіда сприймати чужі тексти та творити власні.

1.2. Типи мовних особистостей

У мовознавстві виокремлюють три типи мовних особистостей за рівнями абстракції: індивідуальна — МО конкретного індивіда, колективна — МО спільноти людей, національна — МО цілого народу, нації. Л. Лисиченко в праці «Лексико-семантичний вимір мовної картини світу» це підтверджує: «Народ складається з окремих людей, і кожна людина — це цілий окремий світ, який хоч і тісно пов'язаний із членами соціуму, усе ж має своє інтелектуальне й мовне обличчя». [Лисиченко 2009, с. 48]

Американський психотерапевт Ерік Берн помітив, що кожна МО умовно може співвідноситися з одним із трьох образів: «дорослого», «дитини» та «батька». «Дорослий» — нейтрально-поміркована МО. «Дитина» — виявляє почуття, просить поради. «Батько» — той, хто знає, як буде краще, вимогливий керівник [Слободянюк 2010, с. 96].

Т. Космеда у своїй монографії наводить класифікацію мовних особистостей за рівнем сформованості мовнокомунікативної компетентності. Дослідниця виділяє сильну, посередню та слабку мовні особистості, а також — три типи мовленнєвої культури за рівнем володіння літературною мовою та креативністю: елітарний, середньолітературний, розмовний [Космеда 2012, с. 43]. Елітарна мовна особистість знає всі норми сучасної

української літературної мови, вільно володіє мовою як в усній, так і в писемній формах, уміє творити та відтворювати різноманітні тексти, які відповідають ситуації та меті спілкування, сприймає готові тексти, володіє етичними нормами, поважає адресата тощо. І головне: елітарна мовна особистість вирізняється індивідуальним стилем та креативністю.

Погодимося з Л. Мацько в тому, що «особливо велике значення має вивчення мовотворчості з таким високим рівнем мовнокреативної діяльності мовних особистостей, які стали і стають знаковими постатями нації, культурним явищем України, що не тільки вплинули на розвиток української мови й літератури, а й збагатили інтелектуальний ресурс нації» [Мацько 2014, с. 11]. До мовних особистостей, які своєю діяльністю збагачують український мовно-літературний простір, належать українські письменники: як ті, що вже стали класиками, так і ті, що активно творять нині.

З поняттям «мовна особистість» тісно пов'язане поняття «мовний портрет». Описати мовний портрет (МП) означає схарактеризувати вербально-семантичний рівень МО та її ступінь володіння мовою. МП знайшов відображення в працях С. Єрмоленко, Г. Сюти («Мовний портрет Б. Рубчака»), З. Шевчук, А. Ганжі («Мовний портрет О. Гончара»), І. Фаріон («Мовний портрет І. Пулюя») та інших учених. Г. Сюта зазначає: «Вивчення індивідуальних портретів письменників, що корелює з дослідженням мови і стилю їх творів, їх мовотворчої практики, – це намагання побачити особливості розвитку української літературної мови на різних часопросторових та ідіостильових зрізах» [Сюта 2009, с. 35].

Низка праць сучасних учених присвячена мовному портрету не власне авторів, а героїв їхніх літературних творів. Як приклад наведемо мовний портрет Слуги з Добромиля за романом Галини Пагутяк, який схарактеризувала С. Локайчук .

1.3. Структура мовної особистості

Авторитетною в українській лінгвістиці є триярусна структура вияву мовної особистості, запропонована А. Загнітком у монографії «Теорія лінгвоперсонології».

Учений виокремлює **вербально-семантичний ярус**, що охоплює лексичні та граматичні засоби (лексикон МО), які особистість використовує під час створення текстів (дискурс МО з різножанровими й різностильовими комунікативними одиницями).

Другий ярус — **лінгвокогнітивний** (тезаурус МО). Це система знань про світ. Одиницями цього рівня є поняття, слова-символи, ідеї, концепти, образи, моделі, уривки фраз, що складаються в кожній мовній індивідуальності в систематизовану картину світу з певною ієрархією цінностей. Цей рівень передбачає перехід до знань, а отже, охоплює інтелектуальну сферу особистості. Лінгвокогнітивний рівень пов'язаний із концептуальною та мовною картинами світу. Інтелект особистості, на думку А. Загнітка, легко проаналізувати через мову, оскільки він послідовно виявлюваний у мові. Через те лінгвокогнітивний рівень називають ще інтелектуальним. Пізнаючи світ, мовна особистість збагачується на лінгвокогнітивному рівні, «внаслідок чого поняття, оцінки конкретної МО перетинаються й переплітаються з етнопсихологічними, національно-культурними властивостями, тому МО — власне національний феномен». [Загнітко 2017, с. 15]. Національне, наголошує вчений, охоплює всі яруси МО, а ставлення до мови та сприйняття її як самоідентифікаційної, здатної до загальнокультурного акумулювання знань, до вияву національно-мовної картини світу, є знаковим у національній свідомості.

Третій, **мотиваційний ярус** (його ще називають **прагматичним**, або **ярусом діяльнісної комунікації**), містить цілі, мотиви, інтереси, інтенціональності й установки та виявляє прагматикон особистості. Цей

рівень забезпечує в аналізі МО закономірний перехід від оцінок її мовленнєвої діяльності до осмислення реальної діяльності у світі. До складу одиниць прагматичного рівня, який відображає інтенції та цілі носія, його активну позицію у світі й динаміку його картини світу, належать пресупозиція, дейксис, елементи рефлексії, оцінка, ключові слова, прецедентні тексти, способи аргументації, програма поведінки. Це «система стратегій, тактик, намірів, мотивів, настанов, виявлювана в процесі творення текстів та в їхньому змісті, а також особливостях сприйняття чужих текстів із визначенням ієрархії цінностей у мовній моделі світу особистості» [Загнітка 2017, с. 15].

Усі рівні МО містять інваріантну й варіативну частини її картини світу. Інваріантна (стала) частина в структурі МО дозволяє схарактеризувати її як певний етнопсихологічний тип, а у варіативній (змінній) частині виявляються своєрідні індивідуальні риси конкретної мовної особистості.

У цьому дослідженні ми аналізуємо мовну особистість письменника, спираючись на класифікацію А. Загнітка, на трьох згаданих рівнях: вербально-семантичному, лінгвокогнітивному й прагматичному (мотиваційному).

1.4. Концептуальна і мовна картини світу як репрезентанти мовної особистості

Дослідження МО передбачає опис її лінгвокогнітивного рівня — індивідуальної мовної картини світу у взаємодії з мовною картиною суспільства, представником якого ця особистість є. Лінгвісти розрізняють концептуальну (ККС) та мовну (МКС) картини світу. В українському мовознавстві МКС стала об'єктом дослідження праць В. Жайворонка, Л. Лисиченко, Л. Шевченко та інших. МКС ґрунтується на знаннях, які закріплені в семантичних категоріях та полях, що складаються зі слів та словосполучень, тоді як ККС ґрунтується на інформації, представленій у

поняттях. Хоч поняття «концептуальна картина світу» та «мовна картина світу» мають різний зміст, межі між ними є досить умовними, адже між цими картинами існує зв'язок, подібний до зв'язку між мисленням та мовою [Хорошун 2011, с. 241–246].

Картина світу — це сприйняття реальності крізь призму власної індивідуальності, яка формується під впливом національних і культурних особливостей країни, де людина народилася, її сфери діяльності, оточення, рис характеру тощо [Скидан 2021, с. 5].

Як і МКС, ККС — це сукупність знань про світ. Говорячи про концептуальну картину світу, Т. Космеда зауважує: «Не все, що пізнано людиною, набуває словесної форми, не все відображається за допомогою мови, і не вся інформація, яка надходить із зовнішнього світу, набуває мовного виразу» [Космеда 2000, с. 12]. Тож концептуальна картина світу такиширша за мовну.

За В. Жайворонком, мовна картина світу — «це мозаїкоподібна польова структура взаємопов'язаних мовних одиниць, що через складну систему фонетичних явищ, лексико-семантичних і граматичних значень, а також стилістичних характеристик відбиває відносно об'єктивний стан речей довкілля і внутрішнього світу людини, тобто загалом картину (модель) світу як таку» [Жайворонок 2007, с. 15].

Згідно з польським лінгвістом Є. Бартмінським, ключовими категоріями етнолінгвістики є стереотипи та мовна картина світу. Учений розуміє мовну картину світу як спосіб інтерпретації дійсності, що втілюється у мові через комплекс суджень про світ [Bartminjski 2011, с. 72].

Якщо складником МКС є мовні одиниці, то складниками ККС є концепти. На думку В. Жайворонка, концепт об'єднує і лінгвістичну, і лінгвокультурну інформацію [Жайворонок 2007, с. 25]. ККС — це не лише

система понять про сукупність реалій, а й система значень, відображених у цих реаліях у словах-знаках і словах-концептах [Жайворонок 2007, с. 11].

Ж. Краснобаєва-Чорна кваліфікує терміни «концепт» і «поняття» як синонімічні. [64, с. 71]. Вони дійсно можуть уживатися як синоніми. Але і як окремі терміни ці слова також функціонують. У такому разі «поняття» — непередикативна одиниця мислення, яка відображає відмінні ознаки предметів дійсності, виділяє предмети як самостійні об'єкти у відношеннях із іншими такими самими об'єктами, але не розкриває цих відношень. Тоді як «концепт» — цілісне, нерозчленоване відображення факту, є найменшою одиницею процесу мислення [Краснобаєва-Чорна 2006, с. 72].

В. Іващенко розмежовує культурні концепти (концепти культури, культурно-специфічні, культурологічні) та культурно-історичні концепти (лінгвокультурологічні, лінгвокультурні, культурно-мовні), називаючи їх «згустками культури», які фокусують гіперсемантику менталітету певного етнокультурного соціуму на фрагменті дійсності [Іващенко 2006].

Д. Ужченко та В. Ужченко в праці «Фразеологія сучасної української мови» також дали визначення концепту. Це «практично невичерпний комплекс культурно зумовлених уявлень про предмет, явище чи ознаку в певній культурі. Незважаючи на усталений розподіл концептів на загальнокультурні (*свобода, життя, смерть, любов*) й етнокультурні (для української культури — *рушник, калина, хата*), він завжди містить етнокультурний компонент» [Ужченко, Ужченко 2007, с. 238].

Як зауважує Т. Ястремська, МКС часто «співіснує» з іншими картинами світу, найперше з науковою та наївною (побутовою). Наївна картина світу, на відміну від наукової, відображає світогляд не науковця, а звичайної людини. Науковиця вважає, що основою формування МКС є саме наївна картина світу [Ястремська 2020, с. 396].

Із ККС та МКС корелює національно-мовна картина світу (НМКС). За визначенням І. Голубовської, «національно-мовна картина світу — виражене засобами певної мови світовідчуття і світорозуміння етносу, вербалізована інтерпретація мовним соціумом навколишнього світу і себе самого в цьому світі» [Голубовська, Корольов 2011, с. 68]. Тобто це сукупність знань про світ, утілена в мові.

Оскільки концептуальна картина світу вербалізується в мовній картині світу, концептуальна картина світу письменника вербалізується в його творчості.

1.5. Мовна особистість письменника як об'єкт лінгвістичного вивчення

Найцікавіше досліджувати творчість письменників через їхню мовну особистість — той неповторний голос, за яким ми й пізнаємо кожного автора. Багато праць українських науковців присвячені індивідуальним МО письменників, культурних діячів, знакових постатей для України як минулих століть, так і сучасності.

Наприклад, Л. Мацько дослідила мовну особистість Андрія Малишка як лінгвокультурологічний феномен, описавши його як екстравертну МО, яка формувалася в буремний період життя українців ХХ століття. «Українськість поета була вродженою, вона творилася силами української землі, її природою, родиною, родом і народом, його щоденним буттям, його історією, культурою, особливо народнопісенною, живою розмовною мовою середньої Наддніпрянщини» [Мацько 2013, с. 8]. Народ для поета був найвищою цінністю, він із любов'ю ставився також до матері та родини. Це відображалось в його творчості. Дослідниця наголосила на тропеїчності й пісенності мовостилю А. Малишка й тому, що багато його текстів, покладених на музику, досі вражають і зворушують серця людей [Мацько 2013, с. 7–11] .

М. Степаненко, І. Павлова та С. Педченко схарактеризували МО Івана Котляревського на його шляху від письменника-початківця до зачинателя нової української літературної мови. Крім того, що вчені розглянули проблему мовної особистості на прикладі постаті Івана Котляревського, вони представили соціолінгвальний портрет України часів «Енеїди» з його ключовими характеристиками, проаналізували мову народу XVIII століття, а саме період, коли Іван Котляревський робив перші кроки в письменництві. Мовна свідомість митця «формувався в непростих і важкопрогнозованих історичних, політичних, релігійних та лінгвальних умовах» [Степаненко, Павлова, Педченко 2019, с. 5]. Іван Котляревський — елітарна мовна особистість, чия лінгвокреативна індивідуальність була спроектована на живомовну народну стихію.

МО письменника та перекладача Бориса Антоненка-Давидовича стала об'єктом дослідження Н. Карікової. Точніше, «дві мовні особистості»: 1923–35 рр. — МО періоду від появи дебютного оповідання й до заслання на східносибірську каторгу, 1957–84 рр. — МО після реабілітації письменника й повернення його до творчого процесу, що тривав до кінця життя. Н. Карікова аналізувала мову прозаїка на морфологічному, словотвірному, лексичному, фразеологічному, синтаксичному рівнях; зіставила тексти, навела приклади. Також мовознавиця дослідила авторську мову з погляду відповідності нормам літературної мови, а також рекомендаціям самого Б. Антоненка-Давидовича, які він надавав у власних працях на тему мовної культури [Карікова 2014, с. 195].

Н. Данилюк та О. Рогач дослідили джерела формування МО перекладача, поліглота, вченого, письменника Агатангела Кримського, проаналізувавши комунікативно-географічний та епістолярно-дискурсивний простір. За висновками мовознавиць, А. Кримський як мовна особистість почав формуватися ще в дитинстві та юності. На це впливали і походження, і проживання та навчання в багатокультурних та багатомовних містах,

спілкування з видатними постатями того часу, а також учителі, які були гідними взірцями для наслідування. «Агатангел Кримський був багатогранною мовною особистістю, зреалізованою в галузі українського мовознавства, сходознавства, фольклористики, літературознавства, письменництва, перекладу, педагогічної та науково-організаторської діяльності» [Данилюк, Рогач 2021, с. 18]. Також мовну особистість та ідентичність Агатангела Кримського досліджувала Л. Шевченко .

Мовному феномену Григорія Сковороди присвятила свою монографію Л. Гнатюк, розглянувши в праці мовну свідомість філософа в контексті староукраїнської традиції кінця XVI–XVIII ст. [Гнатюк 2010]. Учена реконструювала мовну свідомість Г. Сковороди, зробила спробу осмислити сутність мови письменника й спростувати хибні уявлення про «українськість / неукраїнськість» мовних явищ у його текстах.

Л. Мацько та О. Сидоренко з'ясували місце, роль і значення в розвитку української літературної мови поетичної творчості Лесі Українки, яка припала на час тотальної заборони української мови в царській росії, схарактеризували її художнє мовлення та основні лінгвостилістими [Мацько, Сидоренко 2014]. Мовну особистість Лесі Українки на матеріалі епістолярій письменниці досліджувала О. Красовська .

В. Жайворонок описав звичаєві й поведінкові реакції українського психотипу в їхній проекції на творчість Тараса Шевченка. Учений наголосив на тому, що тривала роз'єднаність України, залежність, пригноблення, відсутність кордонів несприятливо вплинули не лише на соціально-культурний розвиток українського народу, а й на його психотип [Жайворонок 2009].

Та не лише мовні особистості письменників минулих століть стають об'єктами лінгвістичного вивчення. Сучасні письменники також привертають

увагу мовознавців, а студенти бакалаврату й магістратури розглядають мовні особистості сучасників у своїх кваліфікаційних роботах.

Наприклад, у монографії О. Даниліної та С. Єрмоленко «Мовна особистість у контексті сучасної літератури» (2013) визначено принципи формування МО на національному ґрунті, здійснено загальний літературознавчий аналіз постмодерної літератури, де в основі — творчість С. Жадана, Є. Положія, Ю. Іздрика, Ю. Покальчука, О. Забужко, Л. Костенко, Люко Дашвар та інших сучасних українських авторів. С. Єрмоленко підкреслює: «Як постмодерна література впливає на мову через особистість, так і мова завжди впливає на постмодерні твори через діяльність особистості, сприяє налагодженню соціальних зв'язків» [Даниліна, Єрмоленко, 2013 с. 18].

Дослідженню концепту «війна» в індивідуально-авторській картині світу Оксани Забужко на матеріалі збірки публіцистики авторки «І знов я влізаю в танк...» присвятила свою розвідку О. Гоменюк, в основі якої — авторські уявлення, позитивно й негативно марковані смисли, висвітлені в текстах, а також сприйняття письменницею причин, перебігу, форм та можливих наслідків російсько-української війни, яка розпочалася на Донбасі 2014 року.

Ю. Бондаренко інтерпретувала основні словесні символи-архетипи як невіддільні компоненти поетичної творчості сучасного поета Юрія Іздрика. Вона зауважила, що «аналізовані поезії засвідчують невичерпний стилістичний потенціал мови як засобу передавання інформації, елемента самоідентифікації нації та першооснови українського інтелектуально-культурного простору» [Бондаренко 2014, с. 129].

Крім письменників, увагу мовознавців привертають також інші непересічні постаті. Наприклад, О. Семенов у своїй праці виклала основні риси мовного портрета наукового наставника у вимірах лінгвоперсонології. В

основі — науково-педагогічна діяльність Любові Мацько, наділеної найкращими рисами наукової наставниці.

Варто зауважити, що колективній МО присвячені праці К. Глуховцевої, М. Зарінової, В. Шелудько тощо. Наприклад, К. Глуховцева на основі анкетування на тему «Мовні знаки української етнокультури» проаналізувала МО студентів-істориків та філологів Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (2014) і зробила висновок про те, що українська мова, українська література, історія України, географія України та інші українознавчі предмети — фундамент у формуванні елітарної мовної особистості українського учня та студента.

У цій праці ми здійснили спробу проаналізувати мовну особистість сучасного українського письменника Олександра Козинця на прикладі його збірок коротких віршів, виданих у 2019–2024 роках.

Висновки до першого розділу

МО є об'єктом дослідження різних галузей мовознавства — лінгвокультурології, психолінгвістики, прагмалінгвістики, соціолінгвістики. Термін «мовна особистість» вперше вжив Й. Вайсгербер (1927), який розглядав мову як єдність трьох понять: індивідуального мовного організму, рідної мови та мовної здатності людства.

В українському мовознавстві поняття МО розглядають як поєднання мовної компетенції, прагнення до творчого самовираження та вільного здійснення різнобічної мовної діяльності. МО досліджують у межах лінгводидактики та лінгвокультурології як сукупність мовленнєвих здібностей та як збірний культурно-історичний образ носія мови.

Розвиток МО залежить від багатьох чинників: рідної мови, знання інших мов, культурних особливостей, соціального середовища тощо. МО відображає національно-культурні традиції, мовну свідомість та

самосвідомість, соціолінгвістичні, соціальні й психологічні особливості мовної спільноти.

Існують різні класифікації МО: за рівнями абстракції, за рівнем комунікативної компетентності тощо. Поруч із поняттям «мовна особистість» існує поняття «мовний портрет» — опис особистості через її мовне вираження, який можна застосувати як до письменників, так і до героїв їхніх творів. А. Загнітко пропонує триярусну структуру МО, яку становлять вербально-семантичний, лінгвокогнітивний та мотиваційний рівні. Усі рівні МО містять як інваріантну, так і варіативну частини, які відображають загальні етнопсихологічні типи та індивідуальні особливості конкретних особистостей.

Лінгвісти розрізняють концептуальну картину світу (ККС) та мовну картину світу (МКС). Хоч ці поняття мають різний зміст, межі між ними умовні, оскільки існує зв'язок між цими картинами, схожий на зв'язок між мисленням та мовою.

РОЗДІЛ II. Вербально-семантичний рівень мовної особистості

Олександра Козинця

На вербально-семантичному (вербально-граматичному) рівні мовної особистості розглядаємо розмаїття лексичних та граматичних засобів, які Олександр Козинець як письменник використовує під час створення текстів. Зокрема йдеться про синоніми, антоніми, діалектизми, неологізми та елементи мовної гри в коротких віршах автора.

2.1. Синонімічне багатство мови письменника

В енциклопедії «Українська мова» синоніми витлумачено як «слова (переважно однієї частини мови) або їхні окремі значення, а також стійкі словосполучення, афікси, словотвірні типи, граматичні форми, зокрема синтаксичні конструкції, що при повній чи частковій формальній відмінності мають тотожні або майже тотожні значення (з можливими відмінностями в стилістичних і граматичних характеристиках та в сполучуваності)» [Українська мова 2004, с. 585].

За мовними рівнями синоніми поділяють на лексичні, фразеологічні, словотвірні, граматичні (морфологічні, синтаксичні), група лексичних серед яких — найчисленніша. За ступенем синонімічності виокремлюють повні (абсолютні), значення яких є тотожними, та часткові синоніми. За функціями розрізняють семантичні (ідеографічні) синоніми, які передають різні аспекти, різні ступені прояву ознак, дій тощо, та стилістичні синоніми — емоційно-оцінні слова. Семантико-стилістичні синоніми виникають унаслідок поєднання обох згаданих функцій. За структурою синоніми бувають різнокореневі й однокореневі (мають морфемні відмінності). За вживаністю в мові можна виокремити загальномовні синоніми — елементи лексико-семантичної системи, а також okazionalnі (індивідуальні, авторські) синоніми, рисами яких є вихід за межі системи, відсутність у словниках,

обмеженість у використанні, контекстуальна зумовленість, складність перекладу [Мойсієнко, Бас-Кононенко, Бондаренко 2010, с. 70–75].

Серед семантичних функцій синонімів — заміщення (взаємна заміна рівноцінних назв того самого предмета чи явища задля уникнення повторень слів), уточнення (взаємоуточнювальні слова позначають характерні ознаки предмета чи явища). Із семантичними функціями синонімів тісно пов'язані стилістичні — власне стилістична функція (емоційно-експресивне забарвлення) та стилерозрізнявальна функція (вказівка на стиль вживання) [Мойсієнко, Бас-Кононенко, Бондаренко 2010, с. 76]. О. Пономарів зауважує, що в художньому та публіцистичному стилях синоніми служать для урізноманітнення лексики, уникнення повторів та монотонності [Пономарів 1993, с. 62].

У поезії Олександр Козинець послуговується різними видами синонімів. На прикладі його збірок ми розглянемо стилістичні й семантичні, абсолютні й часткові, загальномовні й авторські лексичні синоніми, які характеризують вербально-семантичний (вербально-граматичний) рівень МОВИ МИТЦЯ.

Збірка Олександра Козинця «Дороги світла» — поетичний календар, який містить 366 коротких віршів на кожен день року. Поезії збірки римовані, а їхня коротка форма свідчить про вміння автора закласти глибокий сенс у мінімальну кількість слів. Прикметним є й те, що в цій та інших збірках коротких віршів автор не ставить розділових знаків, а великі літери використовує лише у власних назвах.

Зауважимо, що лексика «Доріг світла» барвиста й різноманітна, синонімічні пари можна виокремити як у межах конкретного вірша, так і між текстами збірки. У дослідженні ми зосередилися на синонімах у конкретних текстах.

Наприклад, у поезії «Дитинча»: *«на санчатах дитинча // збирається до лісу // перевдягнуте в зайча // щоб зустріти лиса // **мама** вушка поправляє // щоб було тепленько // — міняємось! я катаю! — // каже **син** до **неньки**»* [ДС, с. 148] є лексичні синоніми на позначення родинних ролей: *мама* — *ненька* (загальнономовні, абсолютні, семантичні), *дитинча* — *син* (контекстуальні, часткові, семантичні), *дитинча* — *зайча* (контекстуальні, часткові, стилістичні). Автор використовує синоніми для уникнення повторень та для надання поезії стилістичного забарвлення пестливості, затишку. Також зі стилістичною метою він уживає слова з пестливими суфіксами.

Поезія «На перевалі» містить загальнономовні абсолютні синоніми *руїни* та *розвалини*, які підсилюють трагічність описаної ситуації, виконуючи стилістичну функцію: *«ти не втомилася // безкінечно стояти // на перевалі? // годі чекати того // хто не прийде // відбудовуй свій храм // із **руїн і розвалин** // одягай в будній день // що складала на придане»* [ДС, с. 218]. Хоч слово *розвалини* вважають калькою та радять замінювати, на нашу думку, в цьому тексті воно вжите доречно.

Вірш «Посланець», присвячений дню пожежі у французькому соборі Notre-Dame de Paris, ілюструє значення слова *займатися*, що є загальнономовним семантичним абсолютним синонімом до слова *горіти*. У тексті ці синоніми вжиті з метою уникнення повторів: *«посланець із неба // сьогодні подав сигнал // **тривожний** // **бентежний** // мов вилив холодну воду // навряд чи // сторонні сили // зробили в соборі підпал // не стіни **горять** // **займається** наша // свобода»* [ДС, с. 251]. Абсолютні загальнономовні синоніми *тривожний* і *бентежний* виконують стилістичну функцію підсилення одне одного.

Трапляються в збірці й міжмовні синоніми. Зокрема *кінець* та *the end* (абсолютні, okazіональні, стилістичні): «цікаво // скільки цей **квітень** // створив легенд / розвіяв ілюзій // любові розлив по венах / **місяць** добіг **кінця** // квітню **the end** // дай Боже щоб **травень** // був теплим // і благословенним!» [ДС, с. 266]. Також у цьому тексті є загальномовні семантичні синоніми *місяць* — *квітень*, *місяць* — *травень*, вжиті задля уникнення повторень слів. Оскільки «Дороги світла» — поетичний календар, то назви місяців і сезонів року в рядках вживані часто.

У поезії «Отямся» помічаємо okazіональні часткові семантико-стилістичні синоніми, виражені не словами, а фразами, а саме: «жінко отямся // допоки є сила // цю ілюзію // ти сама собі // намалювала // **як би ти не старалася // як би ти не годила // він цього не оцінить // йому по цимбалах!**» [ДС, с. 177]. *Як би ти не старалася* та *як би ти не годила* є синонімами й мають спільне значення: марне намагання комусь вгодити. *Він не оцінить* і *йому по цимбалах* — засвідчують цілковиту байдужість ліричного героя, згаданого у вірші, створюючи своєрідну градацію.

Синоніми трапляються й в інших поетичних календарях Олександра Козинця, зокрема в його новій збірці «Стежки босоніж» (2024). Сама назва збірки свідчить про те, що слова *дорога* й *шлях* траплятимуться в текстах часто. Такі загальномовні синоніми автор ужив, характеризуючи життя людини: «життєвий **шлях** — // **дорога** нелегка // різкі повороти // круті й довгі спуски // іноді потрібно // й копняка // а іноді — // оплачувану // відпустку» [СБ, с. 179].

Тихий і *беззвучний* — загальномовні абсолютні синоніми, вжиті у вірші з семантичною функцією взаємоуточнення: «грається день // нині настроєм та вітрами // взувай взуття // в якому тобі зручно // в тебе усмішка тата // й ніжний характер мами // в тобі прояв любові — // **тихий // беззвучний**» [СБ, с. 204].

Шахраї й ошуканці — пара загальнономовних синонімів на позначення людей із нечесними намірами, схильними до обману та підступу: «люди люблять улітку // ходити на танці // люблять людей улітку // **шахраї й ошуканці** // може сонце бути сьогодні // може раптова злива // головне аби ти завжди // була уважна й щаслива» [СБ, с. 208].

Використовує автор і синоніми, які відрізняються відтінком значення, як-от: «дозволь собі // неквапний вихідний // ловити на осонні // теплий легіт // хай настрої // роздратований і злий // **сміх** краще змінить // може навіть // **регіт**» [СБ, с. 279]. *Сміх* та *регіт* — загальнономовні часткові синоніми, де слово *регіт* означає нестримний гучний сміх, тобто має емоційно-експресивне забарвлення на противагу нейтральному слову *сміх*.

Постійно змінюватися на краще й ставати кращим за себе вчорашнього — принципи, за якими живе й творить Олександр Козинець. Як відомо, світогляд автора відображається у його поезії, про це свідчать слова: «**трансформації // зміни // оновлення** — // все у тобі // а чи // для тебе слова ці // мають насправді // значення? // якщо ми всі в грі — // перемагай ідучи // шляхом відкриттів // і тлумачення» [СБ, с. 372]. *Трансформації* — *зміни* — *оновлення* — ряд загальнономовних абсолютних синонімів, які, за О. Пономаревим, виконують семантичну функцію взаємоуточнення.

2.2. Антоніми як відображення антитетичності мислення автора

О. Тараненко у «Великій українській енциклопедії» тлумачить антоніми як «слова, їхні окремі значення, стійкі словосполучення, афікси, граматичні форми, які, тісно поєднуючись певною семантичною спільністю, мають максимально протилежні значення» [Тараненко, 2021].

Л. Полюга, український мовознавець і лексикограф, укладач «Повного словника антонімів української мови» та «Словника українських морфем», акцентує увагу на існуванні словотворчої та граматичної антонімії, тобто на

антонімії не лише слів, а й морфем, граматичних категорій, висловів тощо [Полюга 2001, с. 5].

Учений класифікує антоніми на чотири групи. До першої відносить антоніми, значення яких окреслені крайніми протилежними точками в системі однорідних понять (якість, стан, час): *холодний* — *гарячий*, *холод* — *спека*, між якими можливі перехідні етапи, наприклад: *холодний* — *теплий* — *гарячий*, *холод* — *тепло* — *спека* тощо [Полюга 2001, с. 7]. Друга група — антоніми, які фіксують протилежність, не обмежену крайніми точками, із резервом однаковості: *вологий* — *сухий*, *зрячий* — *сліпий*. Третю групу складають антоніми протилежної спрямованості дії: *зачиняти* — *відчиняти*, *наступ* — *відступ*. Четверта група представлена антонімами, які вказують на двох виконавців, кожен із яких виконує протилежну функцію: *давати* — *брати*, *перемога* — *поразка* [Полюга 2001, с. 7].

Найповніше антонімія виявляється на лексичному рівні — як явище семантичного відношення лексичних одиниць. А. Мойсієнко, О. Бас-Кононенко, В. Бондаренко та інші лінгвісти в підручнику «Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика» подають класифікацію антонімів на різних рівнях.

За семантикою й типом протиставлення:

- градуальні антоніми (два діаметрально протилежні видові поняття певного родового поняття; їх характеризує можливість ступеневого зростання чи спадання; між крайніми виявами можливі проміжні вияви);
- векторні антоніми (дві протилежно спрямовані або взаємно зворотні дії, явища, ознаки тощо) [Мойсієнко, Бас-Кононенко, Бондаренко 2010, с. 82].

За структурою:

- різнокореневі антоніми (мають різні кореневі морфеми);
- однокореневі антоніми (протилежність значення виникає внаслідок приєднання до спільного кореня різних афіксів) [Мойсієнко, Бас-Кононенко, Бондаренко 2010, с. 83].

За стилістичними функціями:

- загальнономовні антоніми — закріплені в словниковому складі мови;
- контекстуальні (оказіональні) антоніми — існують у контексті, створеному автором [Мойсієнко, Бас-Кононенко, Бондаренко 2010, с. 83].

Антоніми в коротких поезіях Олександра Козинця трапляються значно частіше, ніж синоніми. Можемо стверджувати, що значна частка віршів побудована на протиставленні «темного» й «світлого», причини й наслідку, ситуації та прогнозу, ситуації та висновку, протилежних понять, предметів, явищ тощо. Наведемо приклади з поетичного календаря «Стежки босоніж».

Загальнономовні різнокореневі антоніми *дорога* та *стежка* означають протилежність, не окреслену крайніми точками в рядках: «*є стежки́ // якими можна // скоротити **дорогу** // але скорочувати // свою дорогу // до **стежки** — // злочин!*» [СБ, с. 10] Автор наголошує на важливості особистої дороги людини, тобто її життєвого шляху, який навмисно збіднювати та *скорочувати до малої стежки* — злочин.

У поезії «*можна було йти // **навпростець** // однак ти обирала // **шлях небесних доріг** // ними **колись** // ходив сам Отець // а **нині** тобі // ними йти // допоміг*» [СБ, с. 15] наявні контекстуальні антоніми *навпростець* та *шлях небесних доріг*, що означають діаметрально протилежні поняття: *йти навпростець*, тобто прямо, безперешкодно, по землі, та *йти небесними дорогами* — рухатися по небу, складнішим шляхом, доступним не кожному.

Є у збірці антонімічні пари, утворені завдяки поєднанню прийменників із протилежними значеннями з іменниками: *«усе в ній озивається // на його теплий подих // на незриму присутність // у коротких листах // вона обожнює миті // коли він до неї підходить // обіймає з теплом // між рядками // й в рядках»* [СБ, с. 24] Можна бачити лиш написане *в рядках*, а можна помічати більше, тобто читати те, що написане *між рядками*, вкладенов текст без прямої згадки про це.

Автор використовує загальнономвні різнокореневі антоніми *копія* та *оригінал*, щоб протиставити створене й відтворене, унікальне й повторюване, але водночас наголошує на тому, що не буває однакових копій, кожна має відбиток мистецтва свого майстра: *«можна себе картати // вічно // до фіналу // боячись зробити // за дозволену лінію // заступ // кажуть копії гірші // за оригінали // але в кожній копії — // особливе мистецтво // майстра»* [СБ, с. 29].

Загальнономвні різнокореневі градуальні антоніми *чорний* та *білий* вжиті в збірці неодноразово, зокрема в рядках: *«день зустрічей // підсумків // порушення правил // дозволює нарешті // відпочити тілу // основа щастя // точка відправна — // стан // із якого з'являється // чорне та біле»* [СБ, с. 34]. Бо життя — чергування й поєднання чорних та білих смуг, як клавіші фортепіано, без яких не створити повноцінну музику: *«вітер сьогодні сильний // перевіряє гнучкість дерев // сипле сухі гілки // на чорні та білі клавіші // час зрозуміти й тобі // що актуальне тепер // кого любиш зараз // ащо віднедавна // ненавидиш»* [СБ, с. 75]. *Любити* й *ненавидіти* — це також про біле й чорне, про найсвітліше (любов) та найтемніше (ненависть) почуття. Ці антоніми також є загальнономвними, різнокореневими, мивідносимо їх до градуальних, тобто таких, які можуть мати проміжні ланки (наприклад, *недолюблювати*).

Для поезій Олександра Козинця характерна тема постійної боротьби добра й зла: *«минуле сьогодні // облиш // зроби собі радість — // каву із тортом // знай // голос янгола — тихиший // той що гучніший — // чорта»* [СБ, с. 39]. Помітні в цитаті загальнономовні різнокореневі градуальні антоніми *гучніший — тихиший* — іменники вищого ступеня порівняння. Слова *янгол* та *чорт* — загальнономовні різнокореневі антоніми, цілковиті протилежності, необмежені крайніми точками, між ними неможливі проміжні варіанти. *Янгол* символізує абсолютне добро, тоді як *чорт* — абсолютне зло.

Питання протистояння абсолютного добра та зла порушене й у такому вірші: *«світло // вечірнім сонцем // ніжно лягає // на плечі // світло // [періодично] // сильно // дратує // нечисть»* [СБ, с. 223], де *світло* й *нечисть* — антоніми, значення яких найкраще розкриваються в контексті. *Світло дратує нечисть* так само, як добро не дає спокою злу, перебуваючи в постійній боротьбі з ним.

Антоніми, виражені прикметниками вищого ступеня порівняння також трапляються в рядках: *«ти маєш обрати // що краще // що гірше // ось — він // ось — інші»* [СБ, с. 147]. Автор протиставляє *краще* й *гірше*, *його* та *інших*, радить читачеві або читачці зробити правильний вибір, де *краще*, на думку автора — це *він*, тобто герой, про якого йдеться у вірші, а *гірше* — *інші*.

Загальнономовні різнокореневі градуальні антоніми також репрезентовані в збірці «Стежки босоніж». Зокрема *ніч — день*, між якими можливий проміжний етап — *ранок*: *«ночі бувають довгі // дні — надважливі // й прості // доречна сучасна // сповідь — // про все написати // в листі»* [СБ, с. 56]. Між антонімами *зараз* і *потім* може бути проміжна ланка *пізніше* в рядках: *«столичний перон // молишся богові залізниці // щоб дорога легка // і хороший потяг // у житті головне — // не спізнитися // з тим // чого хочеться зараз // і без чого найкраще — // потім»* [СБ, с. 118].

У рядках *«люби його // втомленого й щасливого // близького й далекого // усміхненого й насупленого // мирного й злого // хай любов твоя // прилітає до нього лелекою // приносить натхнення // розстилає нові дороги»* [СБ, с. 72] низка антонімів характеризує людину в різних станах та настроях: *втомлений і щасливий, усміхнений і насуплений, мирний і злий* — контекстуальні антоніми; *близький і далекий* — загальномовні. Усі вони позначають абсолютні протилежності й не мають проміжних ланок.

Елемент метаморфози — перетворення *дівчинки* на *жінку* — автор передав у поезії метафорично, вживши антоніми *брунька* та *гілка* на позначення юності та зрілості відповідно: *«із бруньки // за ніч // вироста гілка // з юної дівчинки // зранку // прокинулася // жінка»* [СБ, с. 75].

Автор у коротких віршах нерідко ділиться висновками й спостереженнями. У цитаті *«спостереження життя // колективне // не моє // добре там // де нас // немає // добре тим // хто з нами є!»* [СБ, с. 99] помітні контекстуальні антоніми *колективне* та *моє*, які протиставляють думку однієї людини думкам багатьох, а також загальномовні антоніми — *немає* та *є*.

2.3. Діалектизми як органічний компонент мовного світу Олександра Козинця

Олександр Козинець у поезії не нехтує вживанням діалектизмів — це яскрава риса мовного портрета українського письменника. Народившись на Полтавщині, він зростав та формувався як особистість під впливом рідного регіону. Попри те в його поезії трапляються слова-маркери й інших регіонів, зокрема заходу України. Хоч діалектизми в збірках Олександра Козинця становлять мікрогрупу лексики, вони завжди вжиті влучно й доречно. На сторінках книжок автор тлумачить діалектизми літературними відповідниками. Також Олександр Козинець часто подає визначення

незрозумілих пересічній людині слів, збагачуючи тим самим словниковий запас своїх читачів. Наведемо приклади вживання діалектизмів у збірках:

*«фіолетовим вкрило настрій // мов весною Карпати — // **бриндуші** // ще трохи літають довкола // втомлені літом // бджоли // рідні ладнають приноси // в храм // за померлі душі // котиться світ клубочком // діти ідуть // до школи»* [МТСЛ, с. 21]. У «Тлумачному словнику гуцульських говірок» слово *бриндуша* — шафран, рослина родини півникових; *бриндушка* — перша весняна квітка на Гуцульщині [Гавука 2017, с. 57].

*«ароматно // натхненно // й легко // сонце // бруківка // вечірні // дзвони // після дощу // все довкола // еко // ніжно в зіницях // розквітають // у тебе // **піони**»* [ДС, с. 296]. Піони — назва квітів півоній, характерна розмовному мовленню представників різних регіонів, зокрема Полтавщини.

*«розрахунок карткою // залийте мені повний бак // допоки сьогодні // діє знижка // на весь бензин // не хочу повернень // до зими **навспак** // втомлений холодом // й слизькими // дорогами зим»* [МТСЛ, с. 147]. У збірці автор подає словникове тлумачення слова *навспак* — назад, у зворотному напрямку.

*«молоденька черниця // пішла по чорниці // боїться анафемі // на ягоди // каже // **афини**»* [СЛ, с. 31]. *Афини* — так у Карпатах називають чорниці.

*«таке розуміння // у світі потрібне // кожен // хто вірить // той буде спасен // глибинна любов // і радість // подібні // і серцю від цього // **хосé н**»* [ДС, с. 182]. *Хосен* — діалектизм, що означає *користь*, властивий мовленню мешканців Закарпаття.

Помітні у віршах Олександра Козинця й застарілі лексеми (архаїзми):

*«нині існую // фізично існую // це не постійна форма // мовчу про зростання // [з янголом **одеснью**] // себе почуваю в нормі // пишу на*

скрижлях // читаю інших // давно не боюся смерті // записів з кожним роком // більшає // дописую том // четвертий» [МТСЛ, с. 207]. Одесную — праворуч.

У проаналізованих збірках група діалектизмів є нечисленною. Та загалом у творчості Олександра Козинця ми простежили тенденцію до широкого вживання маловідомих пересічному читачеві слів, які автор майстерно вводить у рядки, привертаючи увагу своїх читачів до цих груп лексики й збагачуючи власне мовлення також.

2.4. Мовна гра як вияв лінгвокреативності поета

На нашу думку, про високий рівень розвитку мовної особистості свідчать її навички творчого самовираження. Що більш розвинена мовна особистість, то частіше вона вдається до мовної гри у власному мовленні або ж у творчості, якщо йдеться про митців слова.

Явище мовної гри є об'єктом дослідження як вітчизняних, так і закордонних мовознавців. Серед українських дослідників, які вивчають мовну гру, помітною є постать Л. Гнатюк. У своїй розвідці, присвяченій мовній грі як вияву національної лінгвокреативності в галицьких пареміях ХІХ ст., науковиця зазначила: «Одним із найяскравіших виявів національної лінгвокреативності була і є *мовна гра*, яку традиційно розуміють як творче, нестандартне використання будь-яких мовних одиниць та / або категорій для створення влучних висловлень, зокрема комічного характеру, яке характеризується відхиленням від мовної норми» [Гнатюк 2022].

Мовознавиця О. Тимчук присвятила свою дисертацію семантико-стилістичному явищу гри слів в українській мові. Дослідниця описала це явище на фонетичному, лексичному, словотвірному, морфологічному й синтаксичному рівнях, розглянула функціонування мовної гри в межах фразеологічних мовних зворотів, мовних кліше тощо [Тимчук

2003]. Т. Космеда зауважила, що сучасний мовець добре сприймає засоби творення комічного, його ваблять образні тексти, насичені різноманітними тропами й фігурами, які накладаються одне на одного. За словами лінгвістки, «у сучасному мовленні культивується мисленнево-мовленнєве розкріпачення адресата, розвиток його мовної творчості» [Космеда 2013, с. 5]. І ми погоджуємося з таким твердженням.

Олександр Козинець майстерно володіє словом, а мовна гра є одним із основних творчих прийомів. Гра слів для автора — не лише про творення комічного. Це й про надання словам та рядкам нових сенсів і підтекстів. Письменник часто іронізує у своїх текстах, змушує читачів бачити сенс сказаного не лише в рядках, а й між рядками. Проілюструємо елементи мовної гри в поезії Олександра Козинця прикладами з його чотирикнижжя «Сезони днів» (2019). Серед поезій цих збірок є римовані й неримовані вірші, за формою та змістом вони нагадують афоризми.

Виокремимо кілька груп засобів мовної гри в проаналізованих збірках:

1. Омонімія та паронімія на лексичному рівні — гра словами з однаковим або подібним звучанням, але різним значенням; трапляється також міжмовна омонімія (зіставлення українських та англійських слів, подібних за звучанням):

«за Великдень // так // наївся **пасок** // ледве зацепив // на джинсах // **пасок**» [ОБ, с. 45];

;«день мій // мелодії й вірші // без **рим** // про те що // у кожного // внутрішній // **ритм** // і **Рим**» [ОБ, с. 39];

«ти // **лабо** _ // **рант** // моїх // снів- // **лабі** _ // **ринтів**» [ОБ, с. 76];

«носи мене // у собі // доки я // не виросту // в **простоту** // й **проросту**» [ОБ, с. 77];

«*може // утворимо // **пару** // коли // закипить вода?*» [ПЗ, с. 54];

«*свят // цей // світ // але не все // у цьому // **свімі** // **sweety***» [СЛ, с. 77];

«*приходь у парк // на **love_ку** // посидіти зі мною // поки осінь тепла // поки затишно бути // **осінньо_** // **го_лим** // нам*» [ТО, с. 20];

«*сирість ранку // стукає в шибку // воронячим дзьобом // **від_пускаю** // **від_чай** // зігріваю її // теплом // **від_** // **чаю***» [ТО, с. 74];

«*стелися барвінку // **ни_the_ньо** // присунься дівчино // **бли_the_ньо** // ще ще ще ще ще // ближче // присунься ще ближче // ще ще ще ще // щедрий вечір // добрий вечір // любя!»* [ТО, с. 88];

«*помирати ніхто не збирається // більшість хоче жити вічно // головне щоб завжди був // крем для омолодження // таблетки длясхуднення // і для обличчя **маска** // **Глона маска***» [ПЗ, с. 97];

«*купаюся // у **вроді** твоїх слів // гублюсь // у **word'i** // в розділових // знаках*» [ПЗ, с. 64];

«*втому // ти досі вдома? // ти вдома досі? // ти втому — // осінь! // ти втому — // ритми // дощі із ринви // ти аритмія // у час любити // ти ходиш тихо // ти чітко дієш // ти втаму... // втому // я **моло-** // **ді...** // **you***» [МТСЛ, с. 241];

«*журавлиним **ключем** // напишу тобі в небі // привіт // скрипічним **ключем** // до тебе звернусь // басó во // потаємним **ключем** // твій відчинятому світ // пізнавати тебе // готовий я // знову й знову*» [ДС, с. 36];

«*день змінити // на ніч // насправді просто // якщо є зброя // то буде й постріл // та перш ніж стріляти // постій // життя подивися в очі //*

що хоче воно // сказати тобі // **постій_** // **но** // що воно хоче?» [ДС, с. 71].

2. Гра на морфемному рівні:

«сама говориш // про **наджінок** // з надривом // і внутрішньою // втомою // бо // за кожною такою // **над_жінкою** // стоїть тінь // **недо_чоловіка** // який зробив її // **надто** // нещасною // й **за_надто** // самотійною» [ПЗ, с. 62];

«поки // шукав // сестру // загубився // у світі // **роз_** // **брату**» [ТО, с. 69];

«люди // лускою // туляться // одне до одного // й // **лускають_** // **ся**» [ТО, с. 23].

3. Розкладання слів на частини, що не є морфемами; повторення / переставляння складів:

«**хі** // **ха** // хто // без гріха? // **хі** // **ха** // сти // **ха_**ють // одразу // смі_ // **хи**» [ОВ, с. 74];

«тоненький **шов** // підковдри білої // молочний шлях // між плямами // **шов_** // ковиці» [СЛ, с. 33];

«напишу про жовтень // без // розділових // знаків // станеш редактором // сама розставивши // крапки // над **i_** // **менами** // наших // почуттів» [ТО, с. 51];

«щоб тебе покликати // потрібний знак оклику // щоб запитати // знак запитання // щоб зрозуміти // **допо** // **між_на** // **[ми]** // комунікація» [ТО, с. 65];

«не буває у світі // багато **бла...** // **бла_городність і** // **бла_годать** // **бла_гополуччя** // **везуть** // **VlaVlaCar.от**» [ТО, с. 71];

«допоки // **граф фото** // **грає на** // **піанofорте** // **ка рупер** // **пізнає усоби** // **робахлібо** // **трусосажка** // **женикохуда**» [ПЗ, с. 53].

«кілька фраз // про початок зими // у мене все добре // у мене усе **га_** // **раз** // **два** // **три** // **сім** // **днів на тиждень**» [ПЗ, с. 26];

«серед усіх ненажер // найбільше пішов // у **зріст** // молодий // ненаже_ // **ріст**» [СЛ, с. 72].

4. Обірвані слова, які читач легко відтворює самотужки:

«розпускаються // від дощу бруньками // симпатії // залишки втоми // приймає спокійно вода // відпускаю минуле // не хочу його // чіпати // краще піду // спокійно // **да...**» [ОВ, с. 58];

«втомо // ти досі вдома? // ти вдома досі? // ти втомо — // осінь! // ти втомо — // ритми // дощі із ринви // ти аритмія // у час любити // ти ходиш тихо // ти чітко дієш // ти **втаму...** // втомо // я **моло-** // **ді...** // уои» [МТСЛ, с. 241];

«там де крапка — // виправляй на кому // був настрій так собі // тепер він значно **кра...** // увечері від холоду // і втоми // рятує тепла склянка // молока» [СБ, с. 119];

«розпускаються // від дощу // бруньками симпатії // залишки втоми // легко приймає вода // минуле залиш // взагалі не чіпай його // краще // іди собі // **да...**» [СБ, с. 120].

5. Використання квадратних дужок, інших графічних символів — подвійне прочитання сенсів:

«ступінь взаємодії // між нами // залежить від // обмеження // яке спонукає // дихати рівно // коли [від] солодко[го] // [так] хочеться // облизнути[ся]» [ПЗ, с. 18];

«початок зими // змінює відлік подій // у постах про сина // подруга змінила хештег // із #нам5 // на #нам6 // #мені30 // #цекращеніж50 // #але_інакше_ніж_5_чи_6» [ПЗ, с. 17];

«минають // обвітрені дні // допоки холодні // ночі // вдягнулась // [без дозволу] // в літо весна // прощатися // [ще] // не хоче» [ОВ, с. 101].

6. Гра на рівні фонетичних слів, коли два слова, які стоять поруч, у потоці мовлення зливаються в одне:

«якщо в домі // стіл на двох // а двох немає // на порожнє місце // прийде зима // у домі стане свіжо // наче від чаю // з м'яти // та місце для двох // не дозволю зимі // зім'яти!» [ПЗ, с. 19];

«де ми є? // де небо // берег // ми // є» [ПЗ, с. 88];

«мені справді достатньо // того що маю // мені часу замало // аби доста... // достеменно відомо // що хата скраю // не простойть // років // до ста» [МТСЛ, с. 234].

7. Переосмислення усталених сполучень слів:

«йой // чоловіче! // не тримай // нас // за // лохину» [СЛ, с. 21];

«чорними // бувають // люди // а // не // п'ятниці» [ТО, с. 96].

Активне застосування прийомів мовної гри є виявом лінгвокреативності Олександра Козинця, його вміння вільно володіти мовою в різних проявах, шукати нові сенси у звичних словах, експериментувати з формою та змістом, поповнювати лексичний склад неологізмами.

2.5. Неологізми як вираження творчої манери Олександра Козинця

Неологізмами в сучасній лінгвістиці називають слова або мовні звороти, які виникли в мові нещодавно на позначення нових або усталених понять, явищ, предметів тощо [Куньч 2005, с. 496]. Це слова, які ще не ввійшли (або ніколи не ввійдуть) до активного вжитку, тому їх відносять до групи пасивної лексики. Серед неологізмів виокремлюють загальномовні та індивідуальні, або ж авторські. О. Пономарів у підручнику «Стилістика української мови» зазначив, що загальномовні неологізми виконують номінативну функцію та є стилістично нейтральними, оскільки називають нове поняття, яке виникло в мові. Індивідуальні ж неологізми дають назву не новому поняттю, а тому, що вже закріплене в мові, однак автор прагне його увиразнити й надати йому особливого стилістичного забарвлення [Пономарів 1993, с. 80]. Авторські неологізми є засобами емоційності та образності, творяться відповідно до правил і законів мови.

Неологізми в поезії стали об'єктом вивчення в працях українських мовознавців, а саме: Г. Вокальчук, С. Єрмоленко, Є. Карпіловської, Л. Струганець, О. Стишова, Ж. Колоїз, А. Мойсієнка, Л. Ставицької та ін. Більшість праць присвячена новотворам у поезії класиків (В. Стуса, П. Тичини, Д. Павличка, М. Семенка, Л. Костенко та ін.), однак матеріалом дослідження кваліфікаційних робіт студентів дедалі частіше стають новотвори поетів-сучасників (Ю. Іздрика, С. Жадана та ін.).

Багато слів, які нині є для нас звичними, були введені в мову письменниками минулих століть. Це збагатило лексичний склад української мови. Нині митці слова також продовжують творити нові слова, а чи ввійдуть вони до активного лексичного складу мови — покаже час.

Наведемо приклади неологізмів у поезії Олександра Козинця:

«скільки можна // без краю і без кінця // ігнорувати його // **неврівновагу?**
// проте сьогодні // під час розставлення // сильця // на хвилину таки // вполював
він // твою увагу!» [МТСЛ, с. 30];

«місто вдягнулось у жовте // лишився зеленим плющ // меланхолію
створять люди // земля в себе сіє насіння // почався активний період // горіхових
шкаралуц // каштанопадів // туманів // гарбузово-калинного // зріння»
[МТСЛ, с. 170];

«на сьогодні із планів // виконав свій ліміт // вдоволений нині // такими
ловами // грію верлібрами // внутрішній світ // **прокрустово- //**
прокрастинований» [МТСЛ, с. 223];

«серед усіх ненажер // найбільше пішов // у зріст // молодий // **ненаже _**
// ріст» [СЛ, с. 72];

«заговорить до мене // **усе родове // знахідне давальне // орудне місцеве**
// оклично-питальне // кличне та називне // особово-означене // перейде // у
спонукальне // бо моє мене // не мине!» [МТСЛ, с. 242];

«**перетравнився травень // відвітрилась весна // і зріє стигле літо // з**
насіння // кавуна» [СЛ, с. 7];

«**шоко_ладна // дівчина // з кавовим зерням у серці // очима кавово- //**
маминими // ладна на все // за ті очі // від тата // часто дістає // на горіхи»
[ТО, с. 12];

«подай будь ласка // активоване // хоча ні // краще // **знешкоджене //**
вугілля» [ТО, с. 18];

«коли вдається // відчутти чужу душу // пережити палітру думок //
іншого автора/композитора // хочеться крикнути // браво // або ж //
кайфісимо!» [ТО, с. 83];

«ранок // домашній // малиново-сніданковий // супово-сирний // день // мандаринно-дорожній // телефонний // вечір // небесно-блаженний // Святвечір!» [ПЗ, с. 46];

«до післясьогодні говорить мені // шестирічний хлопчик // до завтра // кажу йому // й усміхаюся» [ПЗ, с. 57];

«на велосипеді // життя // одне із колес // **перекоти** // **коле_со**» [ПЗ, с. 98];

«світ краси // не знає кордонів // споріднює // музикою // душі // **бан_** // **туристів**» [ПЗ, с. 68].

У своїй поезії автор активно вживає неологізми, які сам творить. Більшість таких слів втрачають своє значення поза поетичним контекстом. Серед неологізмів у віршах Олександра Козинця переважають прикметники, а саме складні, тобто утворені шляхом складання двох слів (наприклад, *малиново-сніданковий, прокрустово-прокрастинований*). Менш численною є групи іменників (*каштанопад, шкаралуца, неврівновага* та ін.), дієслів (*перетравнився, відвітрилась*). Трапився в поезії й вигук — *кайфісімо* (за зразком *бравісімо*, що означає найвищий ступінь похвали). Помітними є в рядках дитячі новотвори (наприклад, *післясьогодні*). Це доводить те, що автор часто працює з дітьми як логопед.

Висновки до другого розділу

Дослідження вербально-семантичного рівня мовної особистості передбачало аналіз лексичних та граматичних засобів у творчості письменника. Проаналізувавши поезії збірок Олександра Козинця, ми зробили такі висновки:

1. Письменник у своїх віршах вдається до використання різноманітних синонімів: уживає стилістичні й семантичні, абсолютні й часткові,

загальномовні лексичні синоніми, а також створює власні — okazіональні. Таким чином він уникає повторів у текстах, а також збагачує їхній лексичний склад.

2. Антоніми в поезії Олександра Козинця трапляються частіше, ніж синоніми. Ці слова виступають як важливий засіб відображення антитетичності мислення автора, а також допомагають створити контрастне протиставлення між поняттями, явищами, діями тощо. Розмаїття антонімів у поезії полягає не лише в уживанні слів із протилежними значеннями — у текстах трапляються антоніми на рівні морфем.
3. Уводячи до своїх текстів діалектизми, Олександр Козинець відображає регіональні особливості української мови. На сторінках книжок автор пояснює значення незнайомих пересічній людині слів і розширює словниковий запас своїх читачів.
4. Мовна гра в поезії Олександра Козинця свідчить про лінгвокреативність та високий рівень розвитку мовної особистості митця, служить засобом нашарування підтекстів і розкриття нових сенсів звичних слів у поетичних контекстах. У своїй поезії автор активно творить і використовує неологізми, що надає його творам оригінальності та емоційно-експресивного забарвлення.
5. Мова творів Олександра Козинця відображає глибоке знання літературного, розмовного, діалектного, фразеологічного та інших аспектів української мови, високу мовну культуру автора.

РОЗДІЛ III. Лінгвокогнітивний рівень мовної особистості Олександра Козинця

На лінгвокогнітивному рівні мовної особистості аналізуємо концептуальну картину світу (ККС) Олександра Козинця, а саме слова-символи, ідеї, концепти, метафори як спосіб вербалізації ККС, образи тощо, які становлять систематизовану картину світу письменника з певною ієрархією цінностей. Розглядаючи концепти в поезії, беремо до уваги, що розуміння поетичного концепту потребує виходу за межі одного тексту та аналізу позамовних ознак. Як стверджує М. Дзисюк, «слова-концепти є посередниками між матеріальною реальністю та ідеальним світом, синтезованим у поезії, носіями смислу, оскільки через них багатогранність реального світу співвідноситься з вічними духовними цінностями» [Дзисюк 2019, с. 171].

3.1. Специфіка концептуальної картини світу (ККС) Олександра Козинця

Концептуальну картину світу Олександра Козинця формують загальнокультурні та етнокультурні концепти. Перші відображають основні цінності, притаманні представникам різних культур, другі — віддзеркалення картини світу письменника-українця. Кожен вірш автора може мати два прочитання — буквальне та глибинне, тобто прочитання «між рядками».

Загальнокультурні концепти в поезії виражено лексемами: *любов, смерть, життя, свобода, віра, сила, серце, щастя, зима, весна, літо, осінь, час* тощо.

Групу етнокультурних концептів у поетичних збірках Олександра Козинця вербалізують слова: *воля, калина, хата, родина, рід, лелека, дорога, стежка, син, хліб, врожай, пісня* тощо.

На сторінках поетичних календарів письменник не забуває й про пам'ятні для українців дні — пише про Голодомор, Чорнобильську катастрофу, День пам'ять Героїв Небесної Сотні, події Революції Гідності та інші події, які є болючими для сучасного українця й недостатньо зрозумілими для представників інших народів:

- присвята Дню пам'яті жертв голодоморів: *«розмови про голод // пам'ятаю бабусю // ваші руки тремтячі // та здавлений плач // спить моя рідна // я за вас помолюся // лишу на столі // з маком калач»* [ДС, с. 101];
- присвята Дню Чорнобильської трагедії: *«тридцятикілометрові // чорнобилі // розростаються // всередині нас // за тридцять п'ять // років // скільки їх виросло // в кожному?»* [МТСЛ, с. 178];
- присвята Дню пам'яті Героїв Небесної Сотні: *«приходить час // і відходить вода // далеко від берегів // виринає безлюдний // острів // в одній із країн // Європи // де вигорав Майдан // бракує так // свіжості // спокою // а місяцями // й простору»* [ДС, с. 97].

У текстах Олександра Козинця помітні цитування та переосмислення рядків класиків, алюзії на відомі українцям літературні твори. Автор починає свій вірш «Подалі» у збірці «Дороги світла» епіграфом зі словами Василя Симоненка: *«Ну скажи — хіба не фантастично, // Що у цьому хаосі доріг...»* [ДС, с. 271]. І творить власну інтерпретацію рядків класика:

«у цьому хаосі // під благодатним небом // летів подалі // від обставин та доріг // скажи мені // хіба не фантастично // що я купив тобі // улюблений пиріг?» [ДС, с. 271].

Збірки коротких віршів автора відзначаються також багатством символіки. Наприклад, ключовими символами збірки «Мамо, твій син — літак» є слова: *душа, небо, мама*. Слово *душа* трапляється в збірці 18 разів і в різних контекстах символізує:

1) за християнськими уявленнями, людське життєдайне начало:

«душа твоя світла й легка // [вздовж дороги // вітер ганяє пилюку] // визирає із неї тепло // мов із печі хліба окраєць // де втомишся йти // світ тебе проведе // за руку // бо дорога твоя // небесна // вона не кінчається» [МТСЛ, с. 130];

«фіолетовим вкрило настрій // мов весною Карпати — // бриндуші // ще трохи літають довкола // втомлені літом // бджоли // рідні ладнають приноси // в храм // за померлі душі // котиться світ клубочком // діти ідуть // до школи» [МТСЛ, с. 21].

2) внутрішній світ людини:

«не писати вночі // тобі про свої жалі // як стомився за день // як бракує хорошої // музики // замовив залізні нерви // у міських ковалів // а щоб вдушу не дуло // пришив до пальта // три гудзики» [МТСЛ, с. 47];

«нарешиті твоя рука // у моїй руці // ми ніби не тут — // у тихому позачасі // де ніжні обійми // гоять давні // рубці // й оживає душа // молодшають очі // в щасті» [МТСЛ, с. 49].

3) внутрішнє наповнення неживих предметів чи явищ (прийом персоніфікації):

«мама збирає // горіхи в дворі // в духовці // на зиму // сушить // під шкаралупою // сховане // серце горі- // ха // ядра ховають // горіхову душу» [МТСЛ, с. 17].

Слово *небо* повторюється у збірці у 27 контекстах (також ужиті похідні : *небеса* — 3 слововживання, *небесний* — 4 слововживання). *Небо* символізує божественне, піднесене, чистоту й красу, духовні цінності, найкращого порадики і вчителя, ту вершину, до якої прагне *душа*, яка живе, постійно

вдосконалюючись. Для Олександра Козинця життєвим кредо є вислів: «Бути кращим за себе вчорашнього». А кращою, за його уявленнями, *душа* стає за сприяння й підтримки неба. Наведемо приклади слововживань:

*«яке б я ім'я не назвав — // виходить твоє // твоє ім'я // одягнене в тишу // дякую **небу** // що ти в мене є // що ти мене // не залишиш!»* [МТСЛ, с.54];

*«він собі дозволив // залишитись ночувати в тебе // щоб дихати твоїм тілом // чути твої кожні // подих // він так довго вагався // гнівив нерішучістю // **небо** // і те що наважився — // подвиг»* [МТСЛ, с. 78];

*«день активної боротьби // з внутрішнім злом // день планування // масштабних проєктів // огорни мене янголе // білим крилом // відкрий мудрість **неба** // не ілюзії // інтелекту»* [МТСЛ, с. 108];

*«у світлих справах // допомагають // **небеса** // та є // завдання // які // зробити // маю // сам!»* [МТСЛ, с. 113];

*«відведи мене небо // від лукавих людей // від війни // та всілякої нині // загрози // даруй і надалі // по віршеві вдень // надихай на підказки // й **небесні** // прогнози»* [МТСЛ, с. 121].

Слово *мама* у збірці «Мамо, твій син — літак» трапляється 13 разів. Крім того, цей символ винесений у назву книжки. *Мама* символізує початок, народження, життя, цінності березині роду.

*«завжди у серці моєму // ти // сьогодні я поруч фізично // а не думками // приймай в літній день // вітальні листи // у свій день народження // **мамо!**»* [МТСЛ, с. 14];

*«і не знатиме інших // ніжність — // у неї твоє ім'я // і ночує вона у тебе // коли ти вдома // коли вуста до грудей // прикладає тобі // немовля // коли поцілунок // **мами** // зцілює страх // і втому»* [МТСЛ, с. 15];

*«назбирав три відра груш // нарізав // розклав на горищі // літо зникає в осінь // кутає в тепле спину // помічаю з роками // як **мама** щороку нижчає // тягнучись обійняти // давно вже дорослого // сина»* [МТСЛ, с. 20].

Палітра символів у поезії Олександра Козинця безмежна. Кожна поетична збірка має свою особливу символіку. Це яскраво доводить приклад «Мамо, твій син — літак».

Розглянемо детальніше особливості вербалізації концептів у коротких віршах автора.

3.2. Особливості вербалізації ключових концептів ККС поета

Уявімо концептуальне поле у вигляді структури, що складається з ядра, центру та периферії. Його формуватимуть певні знання, асоціації, уявлення про світ, поняття тощо. Ядро концепту — ключове слово та його спільнокореневі слова, центр — слова-синоніми до ядра, периферія — лексеми, асоціативно співвіднесені з ключовим словом концепту.

У мовній картині світу Олександра Козинця серед найчастотніших одиниць-вербалізаторів концептів — лексеми на позначення слова *любов*. На нашу думку, *любов* у її загальному значенні — ядро концептуального поля. У збірці «Дороги світла» зафіксовано 27 слововживань слова *любов*, наведемо деякі з них :

*«я поки не плавав // у всіх морях // я поки не плакав // у жодному морі // але здолавши // свій давній страх // уперше радів // в океані **любві**»* [ДС, с. 44];

*«сьогодні // одну з ілюзій // розвіють // нічні вітри // частина життя // стане новим вітражем // ім'я твоє сонце // оновить **любов'ю** // три- // чі // це станеться // скоро // чи може стається // вже?!» [ДС, с. 96];*

*«в кожному слові // **любов** і совість // стояв би у тиші // й не говорив // бачив осінню // щемку неповторність // чув музику неба // пісню дощу // із ринв» [ДС, с. 98];*

*«зав'язую у вузлик // все що маю // з палицею через плече // вирушаю в світи // янгол дивиться вслід // тихо благословляє // крім **любові** й радості // мені більше // нічого і нести» [ДС, с. 228].*

Як відомо, *любов* буває різна, тож її прояви становлять центр концептуального поля. У рядках Олександра Козинця є такі різновиди *любові*:

- *любов* у стосунках чоловіка й жінки:

*«я достатньо слабкий // потребую // твоєї **любові** // був би сильним // сам би // першим // тебе // полюбив» [ДС, с. 47];*

*«двоє дорослих // час від часу // граються в піжмурки // спочатку вона // ховає від нього // тепло // а він його довго // шукає // потім він // сумнівається // у її **любові** // а жінка // починає // її проявляти // у всьому» [ДС, с. 111];*

*«на початку стосунків // **любов** поміщається // на вузькому ліжку // солодко спить // в обіймах до ранку // через декілька років // на двоспальному // діти // собака // кішка // і так радісно разом // прокидатися // на світанку!» [ДС, с. 178].*

- *любов* до світу:

«скільки часу згаяно // на освіту // та не шкодую про це // хоча б тому // що живу кожен день // **у любові до світу** // у турботі й надії // живу!» [ДС, с. 188].

- любов між батьками й дітьми:

«ти пахнеш полем // скошеним теплим // житом // літо щедро тебе // обцілувало // рудими цятками // рідна // ходи до мене // хай душі пожиток // зігріють **любов'ю** // усміхнені доньчині // оченятка» [ДС, с. 360].

- прояв любові до себе помітний у збірці «Мамо, твій син — літак»:

«**люби** сьогодні **себе** живу // без мейку // нашивидкуруч волосся // збери // в дві гульки // бо часом стається так // з колишніх // виходять римейки // дарують увечері // квіти // білі дрібні // невістуйки» [МТСЛ, с. 59].

Найперша асоціація, яка виникає до слова *любов* — *поцілунок*. *Поцілунок* та його спільнокореневі слова становлять периферію концептуального поля *любов*. Зауважимо, що не всі *поцілунки* у віршах безпосередньо пов'язані з *любов'ю*, тому й віднести їх варто до периферії. Наведемо приклади:

- поцілунок закоханих:

«ніжна рука чоловіка // обійме тебе за талію // гарячі його вуста // **поцілують** зранку // в плече // розвій свої марева // про далеку Італію // і люби свого // рідного // поки у грудях // пече» [ДС, с. 184].

- поцілунок дітей та батьків:

«той хто // допомагає з магазину // нести покупки // ще маленький // а вже шляхетний // і гожий // перед сном // відпускає тебе // з **поцілунком** // блакитноокий // і ніжний // твій син // світлий // наче Син Божий!» [ДС, с. 113].

- поцілунок-метафора:

«сльотава осінь // бродить нині // парком // закоханим рахує // дрижаки // поцілувались на дорозі // іномарки // затори в місті // що тут скажеш? // Київ!» [ДС, с. 67];

*«прокидаюся морем // тихим теплим // літнім // серед зими // воно особливо // привітне // розтуляю гардини // гілки **обціловує** іній // чайки зі мною // купаються // в білій піні» [ДС, с. 152].*

До периферії концептуального поля належатимуть і *обійми*, які автор також зображує у своїх віршах. *Обіймати*, за визначенням зі «Словника української мови» за редакцією Б. Грінченка, означає «обхоплювати когонебудь руками чи рукою, пестячи, виражаючи ніжність, почуття дружби і т. ін» [Грінченко 1909, с. 10]. *Обійми* також бувають різними, зокрема:

- обійми в стосунках чоловіка й жінки:

«він покличе тебе // просто вийти — // навряд чи до шлюбу // обійматиме довго // зазиратиме в вічі // цілуватиме пристрасно // твої обкусані // губи // та силу твою // не розгледить // ні // чим!» [ДС, с. 57];

*«заборгував тобі // тиждень **обіймів** // ти мені — // поцілунків тиждень // у ніс // навесні у містах // багато людей // неспокійних // тому підемо втому // розвіяти разом // у ліс» [ДС, с. 40];*

*«несподівано потепліло // на вулиці й серці // тіло легшає // коли ранок в **обіймах** // усе це насправді — // їй не здається // в руках його // вона сонячна // й вільна» [ДС, с. 80].*

- обійми дітей та батьків:

«не кричить на дітей! // обіймайте їх // крилами віри // огортайте теплом // підтримкою // затишком // словом // ми насправді для них — // еталони довіри // ми насправді // для них — // усіх правил // основа» [ДС, с. 7].

- дружні обійми:

«скільки теплих слів // сьогодні почув // стільки разів // [віртуально] // обійняв своїх друзів // тепло // вдягнена на обличчя // маска-кольчуга // антисептик // для рук // вечір // ліхтар // аптека» [ДС, с. 211].

Таким чином, *любов* — ядро концептуального поля, різновиди любові — його центр, а *поцілунки* та *обійми*, як слова, які асоціюються з любов'ю — це його периферія.

Наведемо приклади етнокультурних концептів, активно вживаних у поезії Олександра Козинця:

- концепти *хата* й *лелека* у свідомості кожного українця пробуджують асоціації з рідним і теплим домом, де живе міцна гармонійна українська родина. А під словом *світло* у вірші прихована не електроенергія, а внутрішнє світло, яке випромінюють люди:

«не обов'язково // щоб у гармонії жити // слід чекати на хати // появи лелеки // не обов'язково // щоб мати удома // світло // треба знати // контакти // електрика!» [МТСЛ, с. 23].

У наступному контексті *хата* перегукується з висловом козацьких часів *«моя хата скраю — першим ворога стрічаю»*, який свого часу був спаплюженим, переробленим на інший лад та характеризував байдужу до всього людину:

«мені справді достатньо // того що маю // мені часу замало // аби доста... // достеменно відомо // що хата скраю // не простойть // років // до ста» [МТСЛ, с. 23].

- *коріння* в поезії уособлює концепт *роду*, сили пращурів, адже людина, як і рослина, не може жити без *коріння*:

*«сила моєї думки // в тому // що я можу все // сила моєї крони // у тому // що знаю своє // **коріння** // керую потоком світла — // не він мене // вже несе // дороговкази тепер — // молитва // любов // провидіння» [МТСЛ, с. 110].*

Яскравими вербалізаторами концептів у поезії Олександра Козинця є метафори. Персоніфікація як різновид метафори — один із основних художніх засобів, якими послуговується автор.

3.3. Метафора як спосіб вербалізації ККС

У «Літературознавчій енциклопедії» «метафора» — «троп художньої літератури, що полягає в перенесенні одного слова (словосполучення) наінше, розкритті сутності одних явищ чи предметів через інші за схожістю чи контрастом» [Ковалів 2007, С. 35]. Метафора — художній засіб, який є одним із основних засобів образності в поетичному мовленні.

З-поміж багатьох відомих теорій метафори найбільшого поширення набула концептуальна (когнітивна) теорія Дж. Лакоффа та М. Джонсона. Їхня система метафор ґрунтується на усталених в англomовному суспільстві принципах позначення об'єктів. Такі метафори вчені назвали концептуальними. На думку вчених, метафора відіграє певну роль не лише в поезії та риториці, а й у буденному житті, виявляючись у мовленні, мисленні, діях [Lakoff, Johnson 1980, С. 31]. Метафора є способом вербалізації концептів та чинником абстрактного мислення.

Олександр Козинець — творець трьох поетичних календарів, людина, яка вміє бачити прекрасне в кожному місяці й році. В одному з інтерв'ю письменник сказав: «...*найбільший натхненник — природа. Вона дарує на дих на все, відкриває красу та силу, дає змогу пізнати тишу й відтінки світла. Перевершити її ще ніхто не зміг. Скільки всього з'явилося в літературі завдяки природі та її стихіям!*» [Красавцев 2023].

Розглянемо метафори, які забезпечують вербалізацію міжкультурних концептів — назв сезонів — у поетичному календарі Олександра Козинця «Дороги світла».

Зима в мовній картині світу поета виступає як пора, коли *три світлих празники приходять у гості*; найхолоднішому сезону стає *соромно* за теплий грудень; новий рік ходить світом у людській подобі; *тепло проривається з моря, наступає холоду на п'яти* й зважає *справедливість весни*; залишки снігу перетворюються на струмки й *некванно пливуть* тощо. Тож концепт *зима* виявляється в таких метафорах поета:

*«що може статися // з усіма й одразу? // несподівана радість // [зберегти б надовго!] // скоро **прийдуть в гості // три світлих празники // колядки співатимуть** // на радість Богу!»* [ДС, с. 134];

*«казка «дванадцять місяців» // давно вже не казка // нагнітати не буду // просто слідкуйте самі // хоча й теплий грудень // проте вдягайтесь // будь ласка // завтра мороз // **соромно стало // зимі!**»* [ДС, с. 118];

*«**світлою зіркою** // спустився до нас // **новий рік** // присів на лавці // розглядав околиці // люди дивилися // то на нього // то вбік // він **був розгублений // не розумів // що з ним коїться**»* [ДС, с. 141];

*«з моря **теплó прорветься** // на п'яти наступить зимі // **справедливість весни** // покладе на весняні // **ва́ги** // так тепло і добре //*

давно не було // мені // небо спасибі // за провидіння // і знаки уваги!» [ДС, с. 194];

«спокійно пливуть // залишки брудного снігу // повертають нерізно // струмками за рогом // сьогодні пишу про втому // від бігу // але те що бігаю // слава Богу!» [ДС, с. 195].

Весна в уявленні Олександра Козинця — це час народження, коли акрилові небеса граються світлотіннями, а гілками вишневого саду можна горнутися до людей, яких любиш. Навесні небесний покрив розвиднюється, а вітер грається одягом і волоссям перехожих. Весняні місяці творять легенди, розливають любов по венах та розвіюють ілюзії. Саме в таких метафорах вербалізується концепт весна:

«розквітли проліски // народилась весна // взуваю кросівки // збираюся в місто // купити для Масниці // борошна й молока // щоб мати сьогодні // солодкі // млинцеві заміси» [ДС, с. 208];

«коли ти зі мною // все до ладу // вдома // у серці // в помислах // у саду // коли ти зі мною // усе до ладу // горнуся до тебе // гілками // вишневого саду» [ДС, с. 210];

«щоразу радію // весно тобі // краса! // щовечора волочу // внутрішнє // несвідоме // граються світлотіннями // акрилові небеса // на автопілоті // розум // тихо веде // додому» [ДС, с. 227];

«грається вітер // капелюхом // із широкими крисами // передоцило // розвиднився неба // покрив // те що кожному з нас // наперед написано // нелегко стерти // але // змінити можна // добром» [ДС, с. 249];

«цікаво // скільки цей квітень // створив легенд // розвіяв ілюзій // любові розлив по венах // місяць добіг кінця // квітню the end // дай Боже щоб травень // був теплим // і благословенним!» [ДС, с. 266].

Літо — час відряджень, підгорілих плечей, ранків, які закохують. Літо в уявленні автора ходить навшипиньки, підживлює вечір стиглими ягодами, а наприкінці сезону — збирає листя для осені та готується обрізати сухе коріння. Влітку в серці зріє та множить радість, а сонце будить пташині сім'ї світлозалежністю. Концепт літо Олександр Козинець висвітлює в поетичному календарі в таких поезіях:

«літо з обережністю // йде по землі навшипиньки // сонце // світлозалежністю // сім'ї будить пташині // потім птахи між листям // виспівують ніжно // й трепетно // літо // суцільна близькість // вітру легкого тремоло» [ДС, с. 308];

«закидаю заплічник на спину // знову відрядження кличе // літо стиглістю ягід // підживлює вечір // розділові останнім часом // переважно окличні // і дні такі сонячні // що пригорають // плечі» [ДС, с. 312];

«бджоли у вуликах // ділять медом історії // піросло листя ясена // трішечки за добу // я так часто // був поруч з тобою // у горі // то коли ж у радості // я з тобою бу?..» [ДС, с. 327];

«усмішка змінює // подив // ранок закохує // в літо // я лиш погритись // до сонця // виходив // повернувся // додому // з квітами» [ДС, с. 350];

«вже літо для осені // починає збирати листя // коріння сухе обрізати // готує ножиці // спить моя радість // наче в колісці // зріє любов'ю // у серці // моєму // множить» [ДС, с. 387].

Олександр Козинець змальовує осінь як теплий вересень із прохолодними ночами, коли дерева вдягають на ніч панчохи; сплетені вузли хмар і теплі подихи листя, усмішки туманних ранків; час, коли люди впадають у сплячку, мов комахи. Осінній туман автор порівнює з котом, який муркоче й ховає лапи під пледом. Концепт осінь відображається у поезії в таких рядках:

«вересень // [поки] // дихає теплом // хіба що ночі // прохолодять // трохи // рядки все більше // із жовтавим тлом // і з листя на ніч // у дерев панчохи» [ДС, с. 24];

«місто чекало холоду // ритмів // осінніх злив // люди сховали голови // хмари // сплели вузли» [ДС, с. 33];

«ось нині справжня осіння гроза // ще дихає листя теплом від просік // ми досі чекаємо віщих знаків // які нам постійно показує осінь // і майже щасливі у сизій імлі // в холодній воді мілкового потоку // впадаємо в сплячку // мов мухи й джмелі // читаємо на ніч // гороскопи» [ДС, с. 52];

«осінній туман // муркоче котом // ховає під пледом // лапи // стукає осінь // до мене додому // дощами холодними // крапає» [ДС, с. 69];

«усміхається місто // сьогодні // туманно // на сніданок // у мене // яблуко // пластівці // каша манна» [ДС, с. 53].

Концептуальна метафора як засіб вираження образності посідає важливе місце в поезії Олександра Козинця. Вона вербалізується в текстах переважно як метафора у звичному її розумінні, рідше — як художнє означення.

Висновки до третього розділу

Проаналізувавши лінгвокогнітивний рівень мовної особистості Олександра Козинця, ми зробили такі висновки:

1. Концептуальна картина світу письменника виявляється в словах-символах, ідеях, концептах, закладених у художні тексти.
2. У проаналізованій поезії автора помітні загальнокультурні та етнокультурні концепти, які відображають загальнолюдські цінності та специфіку української культури.

3. Важливим аспектом аналізу лінгвокогнітивного рівня письменника є подвійне прочитання його поезій: буквальне та глибинне, тобто аналіз позамовних ознак, прочитання віршів «між рядками».
4. Особливу увагу в поезії Олександр Козинець приділяє ключовим подіям для українського народу. Вірші в його поетичних календарях мають присвяти Дню пам'яті жертв голодоморів, Чорнобильській трагедії, подіям Революції Гідності та іншим знаковим для українців датам.
5. Ми відзначили вміння автора цитувати та переосмислювати у власній поезії рядки класиків української літератури. Це підкреслює нерозривний зв'язок письменника із літературною традицією та українським літературним процесом.
6. Символіка в поезії Олександра Козинця свідчить про його глибоке розуміння людських почуттів, внутрішніх конфліктів та прагнення духовно зростати. Кожен символ має свою унікальну інтерпретацію, що сприяє різночитанню текстів.
7. У поезії Олександра Козинця концепти вербалізуються не лише за допомогою окремих слів, а й за допомогою метафор, які надають рядкам глибини та образності.

РОЗДІЛ IV. Лінгвопрагматичний (мотиваційний) рівень мовної особистості Олександра Козинця

На лінгвопрагматичному рівні мовної особистості розглядаємо процес формування письменника як особистості, чинники, які впливали та впливають на його становлення та творчість, прецедентні тексти, алюзії і цитати, зв'язок професійної діяльності Олександра Козинця з літературною творчістю, взаємовпливи цих сфер. На цьому рівні відбувається перехід від оцінок мовленнєвої діяльності особистості до осмислення її реальної діяльності у світі. Зауважимо, що неможливо сформувати національно-мовну особистість без оволодіння нею нормами рідної мови на всіх рівнях, зокрема на фонетичному, лексичному та граматичному, адже мова — складник культури, невіддільна її частина [Голопич 2023, с. 138].

Мовна особистість формується під впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників. До об'єктивних належать:

- унормованість мови, рівень розвитку мовних підсистем, здатність мови забезпечити мовні потреби суспільства;
- суспільно-політична ситуація, яка сприяє розвитку та функціонуванню мови в суспільстві;
- функціонування державної мови в усіх сферах: освітній, побутовій, політичній тощо.

Серед суб'єктивних чинників слід згадати:

- готовність і спроможність особистості володіти мовою та вдосконалювати свій рівень;
- потребу реалізувати себе в мові, виражати особистість мовними засобами;
- дотримання законів та обов'язків громадянина, пов'язаних із мовою;
- підвищення рівня мовної культури [Горіна 2011, с. 95].

Також на мовну особистість впливає атмосфера, в якій вона формувалася: місце народження, оточення, характер, освіта, знання іноземних мов, професія тощо. На основі згаданих чинників ми здійснили спробу описати процес формування мовної особистості Олександра Козинця.

4.1. Чинники формування мовної особистості автора

Від народження й до студентських років Олександр Козинець жив та формувався на Полтавщині: засвоював культуру, українську мову й діалектні особливості регіону, традиції своєї родини та народу. Рідне місто Лубни для письменника — це й досі місце сили, те місце, де вперше помітили й розкрили його творчий потенціал. Митець пишається своїм походженням, шанобливо ставиться до історії свого роду й не один вірш присвятив своїм предкам:

«рідні мої // відчуваю і чую вас // навіть // з небесної високості // щиро прошу // тепло прошу // будь ласка // частіше // приходьте // в гості!» [ДС, с. 85];

«з правої руки // матері // переправляю // на ліву батькову руку // гармонію нашого роду // легким корабликом // осінніх дощів» [ДС, с. 64];

«хай мудрість роду мого // через мене // благословляє людей // відкриває їм // силу їхнього роду // і буде від того радість // усім щодень // та настояться вина // й вина_городи» [МТСЛ, с. 11];

«мрію з метричних книг // колись зібрати весь рід // відновити історію // з записів різним почерком // — чому замість дат — // скажи мені діду — // біля декого з роду // є тільки прочерки?» [МТСЛ, с. 12].

Найміцніший зв'язок письменник відчуває зі своїм дідусем:

*«говорили з мамою // про рід // з теплом згадали // діда // та бабусю // коли я народився // жив лиш **дід** // я не ношу // [як він] // ні бороду // ні вуса»* [МТСЛ, с. 13].

Вступивши до НПУ імені Михайла Драгоманова, письменник переїхав до Києва. *«Душею востаю в Київ»* — писав він в одному зі своїх віршів. Життя в столиці України також вплинуло на світогляд і характер митця. Тут він живе й працює досі, та водночас не забуває про край свого становлення й дорослішання. Це також знаходить відображення й у поезії.

*«кожна пустеля // колись була // морем // кожне море // пам'ятає // гарячі // піски // ниву знань // щовесни // розділовими зорюю // слухаю небо // душею востаю // в **Київ**»* [ДС, с. 157];

*«де б я сьогодні // по воді не ходив // у сітях не риба // втома // у **місті** **моєму** // туман і дим // та в ньому // я завжди // **вдома**»* [ДС, с. 84];

*«захотілося взимку // у **рідний сад** // побути серед дерев // в закуточку // мамо // напиши мені листа // поклади до конверта // кілька зів'ялих // листочків»* [ДС, с. 120];

*«надвечір автівки рушають // вузькими дорогами битими // стоять у заторах // проспекти // квартали // мости // я й далі **це місто** // щиро і палко // любитиму // якщо в ньому завжди // будеш для мене // ти!»* [МТСЛ, с. 95];

*«**це місто** — // сангвінік // здолало свою // меланхолію // **місто доріг** // деревам // давно тут тісно // між залізо_ // бетоном // лишилась // єдина колія // колія щастя // тим // хто повірить // звісно»* [МТСЛ, с. 232].

Олександр Козинець — не лише письменник. У житті йому вдалося поєднати кілька різновидів діяльності. З-поміж основних — літературна творчість, логопедична практика на посаді доцента УДУ імені Михайла Драгоманова (2015 року захистив дисертацію за спеціальністю 13.00.03 —

«Корекційна педагогіка» на тему «Проблеми корекційної педагогіки у творчій спадщині Рудольфа Генріховича Краєвського»), спів у камерному хорі «Moravski». Через те в багатьох віршах автора трапляються згадки про музику й музичні терміни:

«кожен в команді // важливий // це добре відчутно // в хорі // музика рух // кожен голос // це сходинки вниз // і вгору» [ДС, с. 116];

«дві скрипки // віолончель // та альт // музика вечора — // струнні // дрібними струмками // лишає асфальт // зима // під розспіви // колоратурні» [МТСЛ, с. 146];

«що у нас на вечерю? // купання в морі // що тоді на сніданок? // легкий літній бриз // ми наче хвилі — // ніжні й прозорі // звучить Паганіні // двадцять четвертий // «Каприз»» [МТСЛ, с. 159].

Свого часу Олександр Козинець закінчив музичну школу, однак уже давно не грав на скрипці. Навіть про це він написав вірш: *«сиджу над річкою // їм літа стиглу скибку // в високих травах // нескошених заплав // а десь запилена // лежить удома скрипка // і все ще мріє // аби я на ній // заграв // щоб цього літа // зазвучали струни // немов струмки // високогірних рік // я біля річки // просто // їм // кавун // я у відпустці нині // чоловік»* [ДС, с. 373].

Є в доробку автора логопедичні вірші — тексти, на які надихнули учні:

«дитячі обійми // ніжно лікують душу // розгладжують зморшки // омолоджують вік // обіймати мене // своїх учнів // не змушую // пишаюся // ними // як вчитель // і чоловік» [МТСЛ, с. 217];

«шпирне питання // що було першим // курка / яйце // точно відомо // шпочатку було // шлово // і це шлово було // з помилкою // проте завдяки логопедам // воно дійшло // до наших часів // як // Слово» [ТО, с. 91].

Письменник щиро захоплений українською природою, насамперед — красою Карпат. Вірші про гори є і в аналізованих поетичних збірках:

*«прозорий // у чашиці // березовий сік // опуклою лінзою // дивиться вгору
// я можу без моря // прожити й рік // не втерплю // й пів року // щоб не
бачити // гори»* [ДС, с. 237];

*«вода дощова // голубить **гірські камінці** // небо сьогодні зранку //
подарувало зливу // букет // із **карпатських трав** // у тебе в руці // ти лісу
частина // безмежна // легка // щаслива!»* [ДС, с. 372].

Перший вірш Олександр Козинець написав у 10 років, а 2023 року відсвяткував 25-річчя творчої діяльності. Станом на квітень 2024 року у творчому доробку митця — 12 поетичних збірок, 1 роман, кілька втілених колективних проєктів і безліч перемог на літературних конкурсах. Творчість потребує часу й неабияких зусиль. Але «молодий письменник» — не означає початківець.

*«те що я **молодий** — // чудово // те що досі комусь // **початківець** — //
нехай // зростаю і зцілюю // в слові і словом // ще здійме // це слово // світлий
// потужний // хай»* [МТСЛ, с. 199];

*«питаю у скибочок дині // питаю в обличчя води // чи можу я бути //
водночас // **мудрим** // і **молодим?**»* [СЛ, с. 12];

*«**трохи забігався** // [безліч причин] // несподівано схуд // та насправді
чудово // справи // янголе мій // і ти відпочинь // бо будеш // як я // худорлявий!»*
[ДС, с. 15];

*«спокійно пливуть // залишки брудного снігу // повертають нерізно //
струмками за рогом // сьогодні пишу про втому // від бігу // але **те що бігаю**
// **слава Богу!**»* [ДС, с. 195];

«не минає і дня // щоб я не думав про те // що маю зробити // сьогодні // щоб завтра // бути кращим // за себе вчорашнього // щоб у контексті // глобальних // та фейкових тем // дотримуватись // дистанції // і не кашляти!»
[ДС, с. 163].

У рядках та між рядками письменник часто дякує за все, що має і може, небу — узагальненому образу Бога, янголів, світлих небесних сил. Розмежовує духовність і релігійність, називаючи себе людиною духовною, тобто такою, яка дбає про власну душу, живе в розвитку, бачить прекрасне в кожному дні та відчуває любов до світу. Ці переконання також відображені в поезії, зокрема в розділі «Син» збірки «Мамо, твій син — літак»:

*«Господні трави — // помічники // не стільки тілу // як душі // в перевтіленнях // часу // це з твоєї **Божє** // легкої руки // маємо ліки // на Спаса // і ще й // для спасу»* [МТСЛ, с. 101];

*«перехрещую душу // й уповаю на небо // знищую блоки // яких мені хтось // набажав // веди мене **Господи** // куди тобі треба // очищуй любов'ю // й силою **Божих** // трав!»* [МТСЛ, с. 104];

«у мене до себе // багато питань // у мене до тебе // з них половина // скажи мені небо // але без вагань // у чому й чому // все ще // кожен з нас // винен?» [ДС, с. 40];

*«стаття звинувачень // проти мене проста // поранення // власної віри // в Христа // та віра моя // поза мною // й тобою // **я вірую** // в небо // нас мінімум // двоє!»* [ДС, с. 86];

*«можна було йти // навпростець // я ж обрав **шлях** // небесних доріг // ними колись // ходив сам Отець // а нині // мені // ними йти // допоміг»* [ДС, с. 119];

«ще буде в житті // безліч подій // зеленим весна // увесь бруд затонує // пам'ять тримає спогади // в тілі й // святій воді // правду збирає небо // дякує // слухає // й чує» [ДС, с. 241].

Змальована в поезії і війна росії проти України, яка триває вже понад 10 років. У рядках автор вірить у світле майбутнє Батьківщини, яке здійсниться попри всі страждання й перешкоди, та наголошує на важливості національної пам'яті:

«тепер головне — // це розквіт і мир // де пам'ять повторює // «ніхто не забутий» // усміхнене сонце // зранку встає з імлі // тиша та спокій // двадцять четвертого // лютого» [СБ, с. 62];

«ніяких ілюзій! // вже не повернеться // статус-кво // тобі жити в новій країні // з новими проблемами // дякувати Богу // ЗСУ // ППО // долатив собі // й помічати у інших // демонів» [СБ, с. 170];

Вірш-присвята Дню захисника України — слова про те, що мир у світі часто відносний: *«звідусіль для живих // летять небесні пісні // оживають на сонці // пташатами Петриківки // кожне послання // із підписом // «Ні війні!» // й червоними кетягами // не калини // а // вибухівки» [ДС, с. 56];*

А ці рядки, написані задовго до повномасштабного вторгнення, стали пророчими: *«з двадцять другого // року // цінності будуть // в ціні // вже не стільки // фізичні — // більше духовні // кожен // за день новий // буде з собою // в війні // масштабній // продуманій // запланованій» [МТСЛ, с. 109];*

У вірші-присвяті Дню рідної мови автор закликає берегти своє: *«важливо мати в житті // свою думку мету і ціль — // це факт // а сьогодні — // контролювати важливо // усе вголос сказане // бо якщо не мати // своєї системи координат — // доведеться жити // в системі нав'язаній» [МТСЛ, с. 59];*

Життя у війні породжує порівняння, пов'язані з війною, наприклад: *«він такий ніжний — // манікюр // метелики // дезодоранти // наче він // із твого ребра // а не ти // з його тіста // ти ж його протилежність — // продовження // з префіксом «анти» // міцніша за крицю // крихка // наче нерви // танкіста»* [МТСЛ, с. 35].

Хоч Олександр Козинець — чоловік, та багато його віршів написані про жінок, для жінок і часом від імені жінки. На його думку, письменник не має статі й здатен перевтілюватися будь-як, залежно від задуму й бажаної мети. Поетичний календар «Стежки босоніж», який вийшов друком на початку 2024 року, містить вірші переважно «для неї», наприклад:

«хай бережуть тебе // від зла // його чиста любов // міцна рука // й сильне плече // і неважливо // як його звати // Марат // Матвій // Макар // чи якимсь ще» [СБ, с. 15];

«усе в ній озивається // на його теплий подих // на незриму присутність // у коротких листах // вона обожнює миті // коли він до неї підходить // обіймає з теплом // між рядками // й в рядках» [СБ, с. 24];

«насправді тут все просто // й навпростець // у ситуації що склалась // поміж вами // прислухайся що радив // вам Отець // найкращий зараз вихід — // заміж» [СБ, с. 65].

Пережиті події, прочитані книжки, почуті вислови — усе це надихає на творчість. У низці віршів Олександра Козинця помітні цитати й алюзії на прецедентні тексти як українських, так і закордонних авторів.

4.2. Прецедентні тексти, алюзії й цитати як вияв мотиваційного рівня мовної особистості письменника

У поезіях Олександра Козинця часто трапляються згадки про прочитані твори, почуті пісні, крилаті вислови тощо. Наприклад, в одному

з віршів збірки «Мамо, твій син — літак» є натяк на відому книгу Ф. Бегбедера «Кохання живе три роки»: *«він був для неї всім // вона йому — нідé // і так лишився // ледь знайомим гостем // «Любов живе три роки» — // Бегбедер // чому ж її // не відпускає // шостий?»* [МТСЛ, с. 86].

Трапляється в рядках і алюзія на прислів'я «краще синиця в руках, ніж журавель у небі», щоправда в дещо іншому значенні: *«відпусти вчора // синицю із жмені // і тепер журавель // сам присів на руці»* [МТСЛ, с. 65]; алюзія на вислів «про мертвих добре або ніяк»: *«він тебе міцно // обійме за плечі // наливши у склянку // дешевий коньяк // біле й червоне // в останній вечір // про колишніх // лиш добре // або ніяк»* [МТСЛ, с. 38].

Низка віршів Олександра Козинця має епіграфи, наприклад:

«Не бійтесь заглядати у словник. // Максим Рильський // часи насправді різні // спільне — нестабільні // якщо не вірус // то планують війни // і щоб розвіяти // в цей час // тяжкі думки // читайте вірші // та не бійтесь // заглядати // в словники!» [МТСЛ, с. 192];

«Наточи мені віршів своїх. // Питиму натще. // Мар'яна Савка // кажуть із нею // він нарешті ожив // останнім часом // і вигляд // у нього кращий // — я тобі віршів // цілющих // зі снів наточив // пий їх натще» [МТСЛ, с. 70];

«ми не спимо — ми дихаємо й світимось // а ніч у червні — всього шість годин // Юрій Іздрик // коли так тепло // можна й без освітлення // підняти мерію // за темряву // на кпин // коли вночі кохаємо // ми світимось // і на нічні обійми // шість годин» [ДС, с. 331].

Найбільше поезій мають епіграфи з цитатами Василя Симоненка, оскільки це улюблений поет Олександра Козинця:

«То не скрипка кликала — волосся, // Що тобі спадало на чоло. // Василь Симоненко // ми вигнанці // чи може здалося? // вже й забулось минуле // а все ж пече // то не скрипка заграла // твоє волосся // ніжно спало // мені на плече» [ДС, с. 269];

«Тільки тим історія належить, // Хто сьогодні бореться й живе! // Василь Симоненко // весни публічність // викликає нежить // у вир цвітіння // рветься все нове // але життя // лиш тільки тим // належить // хто дихає на повну // і живе!» [ДС, с. 269];

«Цілую з першого рядка, // бо до останнього не втерплю — // дуже скучив. // Василь Симоненко // без помади // твої вуста // читаються виразніше // й чистіше // без помади // твої вуста // цілувати хочеться // з перших рядочків // вірша» [ДС, с. 272];

На деякі автора надихнули пісні сучасних виконавців. У таких віршів також є епіграфи: *«Повернись, // як було колись. // гурт Go_A // поверх п'ятий // прямо // тоді поверни // й обернись // поверни // хоча б так // як було // поміж вами // колись» [МТСЛ, с. 46].*

Письменник не просто подає рядки інших авторів на початку своїх віршів — він переосмислює їх, додає нових барв і сенсів знайомим рядкам, висловлює свої емоції, враження від прочитаного, які потім знаходять відображення в його текстах.

4.3. Еволюція мовної особистості письменника за 5 років творчої діяльності

З 2019 до 2024 року вийшли друком 12 поетичних збірок Олександра Козинця та роман «Картка Марії». Тексти до кожної книжки були написані впродовж року, період додрукарської підготовки також був тривалим: включав редагування й покращення текстів, замінювання «слабких» віршів

«сильнішими» тощо. Олександр Козинець як автор брав безпосередню участь у кожному з етапів, художнє оформлення книжок також утілене з його ідей.

Порівнявши найперший поетичний календар «Сезони днів» (2019) зі збіркою «Дороги світла» (2021) та новим календарем «Стежки босоніж» (2024), ми дійшли висновків:

- коротка форма — найпродуктивніша у творчості автора: сім із-поміж дванадцяти поетичних збірок — це короткі вірші без розділових знаків;
- автор продовжує тенденцію мовної гри, започатковану в «Сезонах днів», використовує дедалі більше художніх засобів і прийомів, створює нові слова;
- тексти «Стежок босоніж» та «Доріг світла» переважно римовані, тоді як у «Сезонах днів» переважають неримовані вірші-афоризми;
- «Сезони днів» — чотири окремі книжки на кожен сезон року, тоді як «Дороги світла» та «Стежки босоніж» — поетичні збірки під однією обкладинкою.
- Олександр Козинець покращує написані раніше поезії: частина віршів збірки «Стежки босоніж» — це тексти з попередніх поетичних календарів, переосмислені та вдосконалені. Наводимо приклади для порівняння.

У збірці «Дороги світла» є рядки: *«ми не спимо — ми дихаємо й світимось // а ніч у червні — всього шість годин // Юрій Іздрик // коли так тепло // можна й без освітлення // **підняти мерію** // за темряву // на кпин // коли вночі кохаємо // ми світимось // і на нічні обійми // шість годин»* [ДС, с. 331]. У збірці «Стежки босоніж» цей вірш надрукований зі змінами: *«ми не спимо — // ми дихаємо й світимось // а ніч у червні — // всього шість годин // Юрій Іздрик // коли так **т**епло // можна й без освітлення // **так романтичніше** // ловити вигин спин // коли вночі кохаємо — // ми світимось // і на нічні обійми // шість годин»* [СБ, с. 192].

Рядки «в один із чорничних // теплих вечорів // я не засну // виростуть за ніч // слова мої // вглибину» [СЛ, с. 51] зі збірки «Скибочки літа» в календарі «Стежки босоніж» подані в іншій інтерпретації: «в один з полуничних // теплих вечорів // буде тобі // не до сну // виростуть за ніч // твої висновки // вглибину» [СБ, с. 206].

У збірці «Скибочки літа» маємо текст із дієсловом минулого часу: «це мало бути // твоє літо // моря // озера // піскі // допоки ж тільки — // черешні в жмені // поділишся ними // з ким?» [СЛ, с. 29]. А в календарі «Стежки босоніж» автор змінив час дієслова на майбутній, він дає читачеві надію, що це літо має бути й буде його: «це має бути // твоє літо // моря // озера // піскі // допоки ж тільки — // черешні в жмені // поділишся ними // з ким?» [СБ, с. 165].

У збірці «Дороги світла» місто порівнювалося з бетонною кліткою: «місто — // бетонна клітка // бракує дощу й озону // чоловікам улітку // тяжко від тестостерону // ходять їм очі невпинно // від краси і спокуси колами // літо // це запахи винні // ночі швидкі // й оголені» [ДС, с. 337]. А в «Стежках босоніж» місто — велика клітка, без згадки про бетон: «місто — // велика клітка // бракує дощу й озону // чоловікам улітку // тяжко від тестостерону // ходять їм очі невпинно // десь від спокуси // колами // літо — // це запахи винні // ночі // швидкі // й оголені» [СБ, с. 196];

- Водночас деякі вірші зі збірок, виданих у попередні роки, увійшли до «Стежок босоніж» без змін.

Наприклад, у збірці «Скибочки літа» є рядки «люба моя // час прийшов // фарбувати пальці // в стиглі // плоди // шовков...» [СЛ, с. 57], які повторюються в «Стежках босоніж»: «люба моя // час прийшов // фарбувати пальці // в стиглі // плоди // шовков...» [СБ, с. 212].

Отже, упродовж п'яти років творчої діяльності Олександр Козинець розвивався і як письменник, і як мовна особистість. Про те, що розвиток триває й досі, свідчать його тексти, в яких із роками простежуються зміни у світогляді автора. Можна відзначити також розширення лексичного наповнення поезій, майстерне застосування художніх прийомів на всіх мовних рівнях, спрямованість на збагачення внутрішнього світу читача.

Висновки до четвертого розділу

Проаналізувавши лінгвопрагматичний рівень мовної особистості Олександра Козинця та розглянувши процес його формування як письменника, ми зробили такі висновки:

1. Особливості індивідуальної картини світу Олександра Козинця сформувалися на тлі його життєвого досвіду, освіти й самоосвіти, багажу знань (зокрема й прочитаних книг), поглядів на життя, Бога, світ та людину у світі тощо.
2. Як письменника й особистість у загальному розумінні цього слова його сформувала Україна (до студентських років — Полтавщина, рідний регіон, опісля — Київ як місце проживання та інші регіони, які він відвідав).
3. На творчість автора помітно вплинули сфери його діяльності: у текстах є згадки про музику, логопедію, учнів, активний ритм життя.
4. Олександр Козинець чітко розмежовує релігійність та духовність, а лейтмотив його творчості — постійне вдосконалення себе й написаного.
5. Серед найбільш згадуваних прецедентних текстів — вірші Василя Симоненка, який є земляком Олександра Козинця та його улюбленим поетом.

6. Помітний у поезії і відбиток епохи, в якій живе автор: воєнні роки, історичні події й дати, роздуми про майбутнє України — ці та інші теми знайшли відображення в коротких віршах автора.
7. Упродовж 2019–2024 рр. письменник значно збагатив свою поезію новими засобами образності, переосмислив деякі власні тексти попередніх років, перевидавши їх 2024 року в глибшому за наповненням поетичному календарі «Стежки босоніж».

Загальні висновки

У кваліфікаційній роботі «Мовна особистість Олександра Козинця в сучасних лінгвістичних вимірах» ми обґрунтували теоретичні засади дослідження мовної особистості письменника на основі аналізу праць із лінгвоперсонології закордонних та українських науковців, зокрема Ф. Бацевича, Л. Гнатюк, А. Загнітка, Н. Карікової, К. Космеди, Л. Мацько, Л. Струганець та ін. Розкривши зміст поняття «мовна особистість», ми розглянули типи МО та взяли за основу трирівневу структуру МО, запропоновану А. Загнітком у праці «Теорія лінгвоперсонології». Ми з'ясували, що концепти вербалізуються в мовній картині світу та репрезентують мовну особистість як носія загальнокультурних та етнокультурних кодів. Мовні особистості знакових для України постатей дедалі частіше стають об'єктами вивчення в працях українських науковців. Низка праць присвячена МО таких відомих діячів, як П. Куліш, А. Кримський, Г. Сковорода, Т. Шевченко, Леся Українка, А. Малишко та ін. Привертають увагу дослідників і колективні мовні особистості, зокрема МО держслужбовця, студента, прозаїка тощо. Цьому було присвячено перший розділ праці.

Джерельною базою дослідження стали сім поетичних збірок Олександра Козинця, опублікованих у 2019–2024 рр.: «PIN-код: зима», «Обвітрена весна», «Скибочки літа», «Тричі осінь», «Дороги світла», «Мамо, твій син — літак», «Стежки босоніж». Цитати зі згаданих поетичних збірок стали ілюстративною базою дослідження.

У другому розділі праці ми з'ясували специфіку вербально-семантичного рівня мовної особистості письменника, описали розмаїття лексичних засобів у коротких віршах Олександра Козинця. Поетичне мовлення автора метафоричне, насичене антонімами, синонімами, неологізмами, елементами мовної гри та словами з різноманітних лексичних

груп. Найбільше зафіксовано антонімів, які є відображенням антитетичності мислення автора. На сторінках поетичних збірок Олександр Козинець пояснює слова, які для пересічного читача можуть бути незрозумілими, розширюючи словниковий запас своїх читачів. Зокрема подає літературні відповідники до діалектизмів, які також нерідко вживає в поезії.

У третьому розділі праці ми описали структуру концептуальної картини світу та особливості вербалізації ключових концептів лінгвокогнітивного рівня МО. Концептуальну картину світу Олександра Козинця формують загальнокультурні й етнокультурні концепти, а саме: *любов, життя, рід, лелека, дорога* тощо, які найчастіше вербалізуються в метафорах. Часто автор послуговується персоніфікацією — різновидом метафори, в основі якого — наділення предметів та явищ людськими властивостями. Письменник шанобливо ставиться до природи, помічає прекрасне в кожному сезоні року. Тому шість з-поміж семи його збірок — поетичні календарі з віршами-передбаченнями на щодень, а тема сезонів — одна з провідних у творчості.

У четвертому розділі дослідження ми визначили чинники, які вплинули на становлення особистості Олександра Козинця, а також з'ясували роль прецедентних текстів у становленні мотиваційного рівня МО письменника. Помітним стало те, що автор цитує та переосмислює у власних творах рядки відомих пісень, строфи поетів-класиків, насамперед — Василя Симоненка, свого улюбленого поета, якого, як і Олександра Козинця, сформувала Полтавщина.

Проаналізувавши лінгвопрагматичний рівень мовної особистості письменника, ми простежили зв'язок між творчою та професійною діяльністю митця, виявили взаємовпливи цих сфер, оцінили вплив оточення, місця народження й проживання, повномасштабної війни росії проти України та інших сторонніх чинників на мовну особистість Олександра Козинця. Ми

помітили зміни у світогляді й креативному підході автора за п'ять років творчої діяльності, відображені в проаналізованих збірках, та дійшли висновку, що впродовж цього часу Олександр Козинець значно збагатив своє мовлення новими художніми засобами, почав частіше експериментувати зі словом, він і надалі вміло закладає в коротку форму вірша глибокий зміст сказаного, а також дедалі частіше рефлексує на теми зростання, самопізнання, самопошуків, взаємодії земного й небесного тощо. У поезії помітні впливи музичної сфери, трапляється професійна лексика, пов'язана з викладацькою діяльністю, з галузі логопедії тощо. Поетичний календар «Дороги світла» починається з осені, як і навчальний рік у викладачів і студентів.

Аналіз трьох рівнів мовної особистості Олександра Козинця дає підстави стверджувати, що письменник — елітарна мовна особистість, а стиль його письма — інтелектуальний. Лейтмотивом творчості автора є прагнення щодня ставати кращим за себе вчорашнього.

Література

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. 2-ге вид., доп. Київ: Академія, 2009. С. 212.
2. Бондаренко Ю. Словесні символи-архетипи в поетичній творчості Юрія Іздрика: лінгвостилістичний вимір. *Рідний край*. 2014. № 2. С. 126–129.
3. Боринштейн Є. Соціокультурні особливості мовної особистості. *Соціальна психологія*. 2004. №5 (7). С. 63–72.
4. Гавука П. Тлумачний словник гуцульських говірок. Косів: Писаний Камінь, 2017. С. 57.
5. Ганжа А. Мовний портрет Олеся Гончара в українській документалістиці. *Культура слова*. Вип. 88. 2018. С. 59–67.
6. Глуховцева К. Мовна особистість сучасного студента та її історико-культурний тезаурус. *Культура слова*. Вип. 81. 2014. С. 111–114.
7. Гнатюк Л.П. Мовна гра як вияв національної лінгвокреативності: на матеріалі галицьких паремій XIX ст. *Studia z Filologii Polskiej i słowiańskiej*. Vol. 57. 2022.
8. Гнатюк Л.П. Мовний феномен Григорія Сковороди в контексті староукраїнської книжної традиції. Київ, 2010.
9. Голубовська І.О., Корольов І.Р. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики : курс лекцій. Київ, 2011. С. 68.
10. Голопич І. Чинники формування національно-мовної особистості в Україні. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Харків. 2023. С. 138.
11. Гоменюк О. Концепт «війна» в індивідуально-авторській картині світу Оксани Забужко (на матеріалі збірки «І знов я влізаю в танк...»). *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2008. Vol. VI. P. 21–26.
12. Горіна Ж.Д. Лінгвокреативність у мовленнєвій репрезентації елітарної мовної особистості. *Вісник Луганського національного університету*

- імені Тараса Шевченка* (педагогічні науки). 2011, серпень. № 15 (226). С. 95.
13. Даниліна О.В., Єрмоленко С.І. Мовна особистість у контексті сучасної літератури: монографія. Мелітополь. Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні. 2013. 211 с.
14. Данилюк Н., Рогач О. Джерела формування мовної особистості Агатангела Кримського *Культура слова*. Вип. 95. 2021. С. 17–29.
15. Дзисюк М. В. Поетична мовотворчість як відображення концептуальної картини світу. *Лінгвістичні дослідження*. 2019. Вип. 50. С. 171.
16. Должикова Т. І. Мовна особистість Пантелеймона Куліша: автореф. дис. ... канд. філол. наук / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ, 2003.
17. Єрмоленко С.Я., Биби́к С.П., Тодор О.Г. Українська мова: *Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів* за ред. С.Я. Єрмоленко. Київ. 2001. С. 93.
18. Жебель Д., Єфименко Є. Неологізми у творах Юрія Іздрика. *Українська мова в просторі й часі : матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, 17–19 квітня 2019 року*, Львів. Видавництво Львівської політехніки, 2019. С. 53–55.
19. Загнітко А. П. Теорія лінгвоперсонології. Вінниця. 2017. С. 4–15.
20. Зарінова М. Феномен мовної особистості українського прозаїка кінця XIX – початку XX ст. в історії літературної мови. *Культура слова*. Вип. 87. 2017. С. 157–169.
21. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика : нариси : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Довіра, 2007. С. 25–31.
22. Жайворонок В.В. Український психотип у мовотворчості Тараса Шевченка. *Мовознавство*. 2009. № 3– 4. С. 104 – 111.
23. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української

- мистецтвознавчої термінології). Київ. Видавничий Дім Дмитра Бураго. 2006. С. 7–47.
24. Карікова Н. Борис Антоненко-Давидович: дві мовні особистості літератора. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства*. Т.15. 2014. С. 185–203.
25. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т.2. Київ. ВЦ «Академія», 2007. С. 35.
26. Космеда Т.А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. Львів. ЛНУ імені І. Франка, 2000. С. 12.
27. Космеда Т. А. Мовна гра в парадигмі інтерпретативної лінгвістики. Граматика оцінки. Граматична ігра (теоретичне осмислення дискурсивної практики). Дрогобич. Коло, 2013. С. 5.
28. Космеда Т. А. EGO I ALTER EGO Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу: монографія. Дрогобич [Б. в.]. 2012. С. 43.
29. Красавцев Б. Олександр Козинець: «Пишу для тих, кому важлива глибина» [інтерв'ю]. *knigoland.com.ua: сайт*. Електрон. текст. дані. URL:https://knigoland.com.ua/oleksandr-kozinets-pishu-dlya-tikh-komu-vazhliva-glibina-scribe?fbclid=IwAR3ncPsb1FzLyNrmhZ_xPg0V-wW9UWRyTduNOjFQxnBYAaSfLAsZP-0X0K4
30. Краснобаєва-Чорна Ж. Термінополе концепт. *Українська мова*. 2006. № 3. С. 72.
31. Красовська О.М. Мовна особистість Л. Українки (на матеріалі епістолярій письменниці). *Актуальні проблеми менталінгвістики: наук. зб.* Черкаси, 2001. Ч. 2. С. 178–182.
32. Куньч З. Й. Універсальний словник української мови. Тернопіль. Навчальна книга Богдан, 2005. 848 с.
33. Лисиченко Л. А. Лексико-семантичний вимір мовної картини світу. Харків. Вид. група «Основа». 2009. С. 48.

34. Локайчук С. Мовний портрет Слуги з Добромилля за однойменним романом Галини Пагутяк. *Лінгвостилістичні студії*. Вип. 11, 2019, С. 89–99.
35. Мацько Л. Аспекти мовної особистості у перспекції педагогічного дискурсу. *Дивослово*. 2006. № 7. С. 2–4.
36. Мацько Л.І. Мовна особистість А. Малишка як лінгвокультурологічний феномен. *Культура слова*. Вип. 78. 2013. С. 7–11.
37. Мацько Л. І. Мовна особистість Тараса Шевченка як чинник формування національної ідентичності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. 2014. Вип. 50. С. 11.
38. Мацько Л. Феномен рідної мови в аспекті лінгвофілософії комунікативної лінгвістики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 8 : Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). 2012. Вип. 4. С. 8.
39. Мацько Л., Сидоренко О. Лінгвостилістичний погляд на мовний світ Лесі Українки. *Лінгвостилістичні студії*. 2014. №1. С. 35–145.
40. Міщук У. Поетична мова як репрезентант мовної особистості автора (на основі творчості Ліни Костенко та Василя Стуса). *Українська мова*. 2008. № 2. С. 89–100.
41. Мойсієнко А. К., Бас-Кононенко О. В., Бондаренко В. В. та ін. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика : підручник. Київ. Знання. 2012. С 70–82.
42. Олійник А. О., Гнатюк Л. П. Мовна особистість письменника в сучасних лінгвістичних вимірах (на матеріалі поетичних збірок Олександра Козинця). *Тези VII Всеукраїнських наукових читань за участю молодих учених «Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи» (6–7 квітня 2023 року)*. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, ННІФ. 2023. С. 112.

43. Полюга Л. Про антоніми та їх використання. *Словник антонімів української мови*. За ред. Л.С. Паламарчука. 2-е вид., доп. і випр. Київ Довіра. 2001. С. 5–7.
44. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: підручник. Київ. Либідь. 1993. С. 62–80.
45. Селігей П. О. Структура й типологія мовної свідомості. *Мовознавство*. 209. № 5. С. 12–29.
46. Семенов О. Мовний портрет наукового наставника у вимірах лінгвоперсонології. *Дивослово*. 2019. №2. С. 35–39.
47. Скидан Я. А. Концепт *слово* в поетичній картині світу П. Мовчана. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2021. № 49. С. 5
48. Слободянюк А. В., Андрущенко Н. О. Психологія управління та конфліктологія. Вінниця, 2010. С. 96.
49. Словарь української мови: в 4-х тт. За ред. Б. Грінченка. Київ. 1907–1909. Т. 3. С. 10.
50. Степаненко М.І., Павлова І.Г., Педченко С. О. Мовна особистість Івана Котляревського: від римача-початківця до зачинателя нової української літературної мови. *Українська мова*. 2019. № 3. С. 3–16.
51. Струганець Л. В. Культура мови. Словник термінів. Тернопіль. Навчальна книга Богдан, 2000. С. 38.
52. Струганець Л.В. Поняття «мовна особистість» в україністиці. *Культура слова*. 2012. № 77. С. 133.
53. Сюта Г. Мовний портрет Богдана Рубчака. *Українська мова*. 2011. № 1. С. 69-77.
54. Тараненко О. Антоніми. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/>
55. Тимчук О. Т. Семантико-стилістичне явище гри слів в українській мові : автореф. дис..... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2003. 14 с.

56. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови. Київ: Знання. 2007. С. 68–238.
57. Українська мова: Енциклопедія. Київ. Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана. 2004. С. 585.
58. Фаріон І. Мовний портрет Івана Пулюя (за листами мислителя). Львів, 2017.
59. Хорошун О. Мовна та концептуальна картини світу в дослідженнях сучасної лінгвістичної науки. *Глухівські наукові читання – 2011: матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (15–17 листопада 2011 року)*. Глухів, 2011. С. 241–246.
60. Шевченко Л.І. Мовна особистість vs мовна ідентичність. Агатангел Кримський. *Культура слова*. Вип. 95. 2021. С. 7–16.
61. Шевчук З. С. Понятійно-термінологічне поле дослідження ієрархії «мовна особистість — мовний портрет». *Одеський лінгвістичний вісник*. 2014. Вип. 4. С. 305–308.
62. Шелудько В.Л. Мовна особистість сучасного українського державного службовця у професійному дискурсі: автореф. дис канд. філол. н. (спеціальність 10.02.01 – українська мова). Київ. 2018.
63. Ястремська Т. Картина світу і концепт: проблема (пере)осмислення. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів. 2020, С. 394–410
64. Bartminjski J., Jezik – slika – svet. Etnolingvističke studije, edyt. Dejan Ajdačić, przetł. Marta Bjeletić, Beograd: *SlovoSlavia*, 2011. S. 20–72.
65. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago; London: *The University of Chicago Press*, 1980. p 31.

Джерела ілюстративного матеріалу

- ОВ** — Козинець О. Обвітрена весна: поезії. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2019. 108 с.
- СЛ** — Козинець О. Скибочки літа: поезії. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2019. 108 с.
- ТО** — Козинець О. Тричі осінь: поезії. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2019. 110 с.
- ПЗ** — Козинець О. Рін-код: ЗИМА: поезії. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2019. 108 с.
- ДС** — Козинець О. Дороги світла: поетичний календар. Львів : ЛА «Піраміда», 2021. 408 с.
- МТСЛ** — Козинець О. Мамо, твій син — літак : поезії. Львів : ЛА «Піраміда», 2022. 260 с.
- СБ** — Козинець О. Стежки босоніж: поетичний календар. Київ : Видавництво Ліра-К, 2024. 400 с.